

INKLUZÍVNE PRÍSTUPY V PROGRAMOCH A PRAXI VÝCHOVY
VO VOĽNOM ČASE

**Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky
2015**

„Vďaka inkluzívnemu prístupu majú všetci členovia spoločnosti možnosť rovnocenne sa zapájať do všetkých oblastí jej fungovania. Bez ohľadu na ich etnický, náboženský alebo sociálny pôvod sú rešpektovaní ako plnohodnotná súčasť spoločnosti. Spoločnosť môže fungovať súdržne a inkluzívne vtedy, ak je jej rozmanitosť vítaná a oceňovaná. Zároveň sa všetci jej členovia podieľajú na vytváraní spoločných hodnôt a majú možnosť spolurozhodovať o tom, v akej krajine chcú žiť. Ľudská dôstojnosť, spravodlivosť a rešpekt k zachovaniu vlastných identít sú základnými predpokladmi sociálnej inklúzie. Ak chce byť Slovensko inkluzívnou krajinou, malo by byť krajinou pre všetkých.“

(E. G. Kriglerová, www.mladez.sk)

OBSAH

ÚVOD	5
1 Inkluzívne prístupy v programoch a praxi výchovy vo voľnom čase v centrách voľného času	8
1.1 Riadený štruktúrovaný rozhovor s riaditeľmi centier voľného času	8
1.2 Sonda praxe výchovy vo voľnom čase v Centre voľného času v Lučenci	19
2 Inkluzívne prístupy v programoch a praxi výchovy vo voľnom čase v základných školách	25
2.1 Riadený štruktúrovaný rozhovor s riaditeľmi základných škôl	25
2.2 Riadený štruktúrovaný rozhovor s vedúcimi školských klubov detí	30
3 Inkluzívne prístupy dobrej praxe výchovy vo voľnom čase v Lučenci	35
3.1 Fokusová diskusia	35
ZÁVERY A ODPORÚČANIA	47
BIBLIOGRAFIA	51

Zoznam použitých skratiek

ESF – Európsky sociálny fond

CESPOM – centrum sociálnej pomoci mladým

CVČ – centrum voľného času

KC – komunitné centrum

MRK – marginalizovaná rómska komunita

MsÚ – miestny úrad

MŠVVaŠ SR – Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR

OZ – občianske združenie

PRINED – Národný PRojekt INkluzívnej EDukácie

ROCEPO – Rómske vzdelávacie centrum Prešov

ŠKD – školský klub detí

ŠZŠ – špeciálna základná škola

UPSVaR – úrad práce, sociálnych vecí a rodiny

VPŠZ – výchovný program školského zariadenia

ZŠ – základná škola

ZÚ – záujmový útvar

ÚVOD

V posledných rokoch sa v odbornom i politickom diskurze operuje s pojmom inklúzia. Na Slovensku ide skôr o rétorickú manifestáciu myšlienky než o jej seriózne uchopenie. Vo vzdelávacej politike, ako aj v edukačných vedách a učiteľskej verejnosti sa pojem inklúzia používa skôr s cieľom „byť v kurze“ a v súlade s medzinárodnými trendmi, ako s úmyslom prispieť k zmene školskej reality. Zvyšovanie inkluzivity v školskom systéme je možné len za podmienky, že existujú dostatočné koncepčné, výskumné kapacity a podporné nástroje. SR ich nemá v náležitom počte ani kvalite zodpovedajúcim aktuálnym potrebám implementácie inkluzívnych prístupov vo výchove a vzdelávaní na všetkých stupňoch škôl. Preto je potrebné tieto kapacity začať budovať a rozvíjať v súlade so strategickými dokumentmi EÚ a SR. Koncept inkluzívnej výchovy a vzdelávania je nadstavbou integračných snáh z druhej polovice 20. storočia.

V krajinách, kde sa v rámci medzinárodného porovnávania preukázali úspechy v zavádzaní princípu inklúzie do škôl, bola transformácia školy na inkluzívnu chápaná ako prirodzené pokračovanie zvládnutej integračnej vzdelávacej politiky. Integrácia v SR nebola úplne zvládnutá, o čom svedčia výsledky OECD pozorovaní, neprehliadnuteľná selektívnosť vzdelávacieho systému, ktorá sa prejavuje najmä v neopodstatnenom zaraďovaní rómskych žiakov do špeciálnych škôl, a preukázateľná segregácia založená na etnickom princípe. Priamym dôsledkom týchto chýb je stále sa prehĺbujúca marginalizácia rómskeho obyvateľstva a zväčšujúca sa priepasť medzi majoritou a rómskou minoritou, ktorá je už natoľko hlboká, že ohrozuje samotnú myšlienku inklúzie v školskej praxi. V SR existuje v tomto čase dostatočná produkcia analýz a výsledkov empirických výskumov o stave inkluzívnej výchovy a vzdelávania. Ich výsledky sú podnetom pre voľbu aktivít, ktoré môžu zásadne v blízkej budúcnosti ovplyvniť implementáciu inkluzívnych prístupov v školskej sústave.

Zavádzanie princípov inkluzívnej výchovy a vzdelávania predstavuje riadený proces zmeny vzdelávacej sústavy a permanentné úsilie presadzovať nové hodnoty, ktoré rôznorodosť v spoločnosti a v školách vítajú pozitívne a ťažia z nej s cieľom podpory sociálnej kohézie a prekonávania všetkých foriem diskriminácie. Ľudskoprávny rozmer je neodmysliteľnou súčasťou rozpravy o zavádzaní princípov inkluzívnej výchovy a vzdelávania, ktorej konečným cieľom je zlepšovať vzdelávacie príležitosti pre všetkých, zvlášť marginalizovaným, vylučovaným, postihnutým alebo inak znevýhodňovaným. Nástrojom zmeny je demokratizácia procesov rozhodovania a komunikácie, spolupráca a tvorba partnerstiev na rôznych úrovniach (národné až miestne a lokálne).

Potreba komplexnej reformy slovenského vzdelávacieho systému, ktorý by vytváral skutočne inkluzívne prostredie pre rôzne cieľové skupiny, bola deklarovaná vo viacerých legislatívnych aj koncepčných dokumentoch. Slovenská republika tak reaguje na neuspokojivý stav, ktorý signalizujú výsledky medzinárodných i národných výskumov žiakov i dospelých (napr. OECD – PISA a PIAAC). Taktiež na prehĺbujúce sa nerovnosti v prístupe ku vzdelávaniu a možnú segregáciu na etnickom princípe v pedagogickej praxi.

Jedným z kľúčových dokumentov je Stratégia SR pre integráciu Rómov do roku 2020¹ (ďalej len Stratégia), ktorá definuje východiská, princípy prístupu a dlhodobé ciele integrácie. Zároveň naznačuje spôsob implementácie, monitoringu a evalvácie. Napriek rôznym opatreniam v hlavnom vzdelávacom prúde (napr. zavedenie pozície pedagogických asistentov) treba konštatovať, že žiaci z marginalizovaných rómskych komunit/sociálne znevýhodneného prostredia (ďalej len „MRK/SZP“) v našom vzdelávacom systéme zlyhávajú. Rozdiel vo formálnej vzdelanostnej úrovni rómskej populácie v porovnaní s majoritnou populáciou je priepastný. To má katastrofálne následky pri uplatňovaní sa Rómov na trhu práce. Bludný kruh sociálnej exklúzie sa uzatvára aj tým, že rómski žiaci z marginalizovaných komunit často zlyhávajú už v základnej škole, pretože sa v súčasnom školskom systéme nedokážu socializovať (neprejdú dostatočne dlhým a intenzívnym procesom socializácie).

¹ Stratégia Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020 – uznesenie vlády SR č. 1/2012,; <http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=20646>

Vo všetkých krajinách, ktoré sa zúčastnili výskumu PISA 2012, krajiny s najlepšimi výsledkami ponúkajú viac tvorivých mimoškolských aktivít. Mimoškolské aktivity môžu zlepšiť kognitívne aj nekognitívne zručnosti žiakov. Aj preto Stratégia ako jedno z opatrení, ktoré môžu zlepšiť výsledky rómskych detí a mládeže v školskom systéme uvádza aj podporu systému výchovno-vzdelávacích aktivít a sociálno-kultúrnych aktivít pre deti z MRK, mládež a dospelých².

Správa o stave školstva na Slovensku 2013³ odporúča monitorovať, vyhodnocovať a publikovať segregáčné/desegregáčné postupy zriaďovateľov a riaditeľov materských, základných škôl a školských zariadení. Sledovať ich vplyvy na úspešnosť detí a žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia, dochádzku, socializáciu a pod. Aj z tohto dôvodu MŠVVaŠ SR iniciuje aktivity smerujúce k získavaniu údajov o faktoroch pôsobiacich na uplatnenie inklúzie vo výchove a vzdelávaní žiakov.

MŠVVaŠ SR poverilo IUVENTU – Slovenský inštitút mládeže v Bratislave riešením *Výskumnej úlohy výchovných programov v ŠKD a CVČ s vysokým zastúpením žiakov so SZP so zameraním na inkluzívne princípy výchovy a vzdelávania*⁴. Reflektuje tak fakt, že menej poznané naďalej zostávajú najmä činitele zapájania sa žiakov a mládeže do organizovaných voľnočasových aktivít, ktoré rovnako významne ovplyvňujú úspešnú inklúziu a celkový procese ich prípravy na spoločenský a pracovný život.

Generálny riaditeľ IUVENTY vymenoval členov expertnej skupiny – riešiteľov výskumnej úlohy v tomto zložení:

- doc. PaedDr. Alica Petrasová, PhD. (Pedagogická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove);
- doc. PaedDr. Ivan Pavlov, PhD. (Pedagogická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici);
- Mgr. Jana Miháliková, PhD. (IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže, Bratislava);
- Mgr. Lucia Király Csajka (IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže, Bratislava);
- PaedDr. Zuzana Révészová (Špeciálna základná škola, Košice);
- Mgr. Sylvia Lehoczka (Špeciálna základná škola, Košice);
- PhDr. Marta Hanečáková, PhD. (riaditeľka CVČ, Stará Ľubovňa, predsedníčka Asociácie CVČSR).

Kontext riešenia výskumnej úlohy

Cieľom nasledujúceho textu je identifikovať, analyzovať a prezentovať inkluzívne prístupy vo výchovných programoch a praxi výchovy vo voľnom čase. Zároveň sa štúdia usiluje o zdokumentovanie pozitívneho príkladu deklarovaných výchovných stratégií v meste Lučenec. Ambíciou štúdie nie je podať ucelený obraz skúmanej oblasti, ale reflektovať niektoré zaujímavé momenty z hľadiska praxe.

Metodológia výskumu

Výskumná úloha *výchovných programov v ŠKD a CVČ s vysokým zastúpením žiakov so SZP so zameraním na inkluzívne princípy výchovy a vzdelávania* nadväzuje na výskum z roku 2014 a pri tvorbe metodológie priamo vychádzala z jej záverečných odporúčaní, ktoré boli takéto:

- Rozšíriť prieskum zameraný na voľnočasové aktivity aj na školy, ktoré sú zapojené do Národných projektov ESF MRK 1, MRK 2 a PRINEDU – prezentovať príklady dobrej praxe, skúmať udržateľnosť projektov.

² Tamtiež s. 82;

³ MŠVVaŠ SR. 2013. Správa o stave školstva na Slovensku na verejnú diskusiu. Materiál na rokovanie Národnej rady SR. [online]. Bratislava: MŠVVaŠ SR, [cit. 2015-12-05]. Dostupné na internete: <https://www.minedu.sk/data/att/5250.pdf>

⁴ List generálneho riaditeľa sekcie regionálneho školstva č. 2015-11664/22101:1-100A.

- Zamerať sa na vyhľadanie príkladov dobrej praxe, kde v rámci mimoškolských aktivít škola spolupracuje s miestnou komunitou, mimovládnyimi organizáciami a realizuje aktivity zamerané na neformálne vzdelávanie.
- Skúmať inkluzívny prístup v širšom kontexte, nielen so zameraním na Rómov na školách.
- Zisťovať úroveň profesionálnej podpory pre školy v danej oblasti (modelový program, podporný tím expertov, mentoring a pod.).
- Zisťovať potreby, možnosti, prínos a reálny stav spolupráce školy s neziskovým sektorom⁵.

Pracovná skupina sa v priebehu roka 2015 sústredila na dva **výskumné problémy** súvisiace s uplatňovaním inkluzívnych prístupov: 1. zapájanie sa rómskych detí a mládeže zo sociálne znevýhodneného prostredia do organizovaných voľnočasových aktivít na základných školách (hlavne v školských kluboch detí) a v centrách voľného času, 2. realizácia štátnej politiky vo vzťahu k deťom a mládeži v kontexte spolupráce zainteresovaných subjektov.

Zámerom výskumníkov bolo hľadať odpovede na otázky:

- Aká je prax zapájania sa rómskych detí a mládeže zo sociálne znevýhodneného prostredia do voľnočasových aktivít a činností školských klubov detí na základných školách?
- Aká je prax zapájania sa rómskych detí a mládeže zo sociálne znevýhodneného prostredia do činností centier voľného času?
- Aká je spolupráca subjektov, ktoré sa orientujú na výchovu a vzdelávanie detí a mládeže?

Primárnym cieľom výskumu je zmapovať zapájanie sa rómskych detí a mládeže zo sociálne znevýhodneného prostredia do organizovaných voľnočasových aktivít v ŠKD na ZŠ a v CVČ. **Sekundárnym cieľom** je zdokumentovať pozitívny príklad spolupráce tých subjektov, ktoré sa orientujú na výchovu a vzdelávanie detí a mládeže vo voľnom čase.

Výskum sa uskutočnil v troch oblastiach, s cieľom získať informácie kvantitatívneho a kvalitatívneho charakteru vo všetkých krajoch Slovenska. Výskumné nástroje boli vytvorené špecificky pre účely tohto projektu členmi pracovnej skupiny. Oblasť a metódy výskumu:

- **oblasť: centrá voľného času**
 - *anketa* pre riaditeľov (identifikačné údaje);
 - *riadený štruktúrovaný rozhovor* s riaditeľmi.
- **oblasť: školské kluby detí na základných školách**
 - *riadený štruktúrovaný rozhovor* s riaditeľmi ZŠ;
 - *riadený štruktúrovaný rozhovor* s vedúcimi školských klubov detí.
- **oblasť: štátna politika**
 - *fokusová diskusia* s pracovníkmi odboru školstva, vedením ZŠ a CVČ a zástupcom ŠZŠ v Lučenci.

Hlavným dôvodom, prečo je potrebné zaoberať sa problematikou výchovy rómskych detí a mládeže vo voľnom čase, je skutočnosť, že chudoba a sociálne vylúčenie sú silno spojené s negatívnymi postojmi k spoločnosti a s väčšou nespokojnosťou s demokraciou. Okrem toho je potrebné pripomenúť, že tendencie reagovať ustáleným spôsobom na situácie a ľudí a fixovať negatívne postoje s emocionálnym podkladom, ktoré sa vzťahujú na Rómov, sú v slovenských reáliách neodškriepiteľné. Zároveň ide o jednu z problémových politických i odborných tém a je preto nevyhnutné začať ju systémovo i operatívne riešiť. Požiadavka mobilizácie všetkých relevantných subjektov otvára aj otázku zodpovednosti aktérov.

⁵ MŠVVaŠ SR, 2014: Výskum školských vzdelávacích programov a pedagogickej praxe na školách s vysokým zastúpením žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia so zameraním na princípy inkluzívneho vzdelávania.

1 Inkluzívne prístupy v programoch a praxi výchovy vo voľnom čase v centrách voľného času

1.1 Riadený štruktúrovaný rozhovor s riaditeľmi centier voľného času

Základným predmetom činnosti Centra voľného času (ďalej len „CVČ“) je zabezpečovanie výchovno-vzdelávacej, záujmovej a rekreačnej činnosti detí a mládež, rodičov a iných osôb do veku 30 rokov v ich voľnom čase. Usmerňuje rozvoj záujmov detí a ostatných zúčastnených osôb, utvára podmienky na rozvíjanie a zdokonaľovanie ich praktických zručností, podieľa sa na formovaní návykov užitočného a zmysluplného využívania ich voľného času a zabezpečuje podľa potrieb súťaže pre deti a mládež základných a stredných škôl. Zriaďuje sa ako zariadenie s celoročnou prevádzkou. Podporuje inštitucionálny rozvoj nadania detí a mládeže. Pre deti a mládež so zdravotným postihnutím alebo vývinovými poruchami môže zriaďovať záujmové útvary. Môže poskytovať metodickú a odbornú pomoc v oblasti práce s deťmi v ich voľnom čase: školám a školským zariadeniam, občianskym združeniam, ktoré vykonávajú činnosť zameranú na deti, ďalším právnickým osobám alebo fyzickým osobám, ktoré o ňu požiadajú. Organizuje: pravidelnú záujmovú činnosť, príležitostnú záujmovú činnosť, prázdninovú činnosť, voľnočasové aktivity, na ktorých sa zúčastňujú aj deti a iné osoby, ktoré nenavštevujú CVČ, medzinárodnú výmenu a mobilitu detí a iných osôb.⁶

Ciele

Hlavným cieľom štruktúrovaného rozhovoru bolo zmapovať zapájanie sa rómskych žiakov a mládeže zo sociálne znevýhodneného prostredia do organizovaných voľno-časových aktivít v CVČ.

Ďalším cieľom bola analýza CVČ z hľadiska miery inkluzívnosti. Posúdenie, či deklarované výchovné programy CVČ smerujú k inklúzii detí a mládeže, alebo naopak smerujú k segregácii a vyčleňovaniu detí a mládeže zo sociálne znevýhodneného prostredia z hlavného prúdu. Zároveň sa výskum usiloval o zdokumentovanie pozitívnych príkladov deklarovaných vzdelávacích stratégií rómskych detí a mládeže zo SZP, ktoré smerujú k ich inklúzii. Výchovný program školského zariadenia (ďalej len „VPŠZ“) je základným dokumentom, podľa ktorého sa uskutočňuje výchovno-vzdelávacia činnosť. VPŠZ musí byť vypracovaný v súlade s princípmi a cieľmi výchovy a vzdelávania podľa školského zákona.

Tvorba VPŠZ môže byť pre ich tvorcov zaujímavá z niekoľkých dôvodov:

- vytvárajú program pre konkrétne a dobre známe prostredie,
- nadväzujú na vlastné osvedčené skúsenosti z pedagogickej praxe,
- činnosti z výchovných zložiek môžu prepájať do logických celkov s ohľadom na posilňovanie vytýčených kľúčových kompetencií detí,
- vytvárajú verejne prístupný dokument tak ako ostatné školské subjekty, čím sa stávajú ich rovnocennými partnermi,
- tvorba dokumentu je kooperatívnym dielom,
- vytvorený dokument má rovnakú právnu silu ako iné školské dokumenty.

Výskumné oblasti a otázky

Rozhovory boli zamerané na mapovanie kvality v šiestich oblastiach.

Oblasť A: MIERA OTVORENOSTI PROSTREDIA

1a: Ako reflektujete špecifiká svojej spádovej oblasti a potreby detí a mládeže?

⁶ Zákon o výchove a vzdelávaní 245/2008 Z. z., Deviata časť Sústava školských zariadení §116.

2a: Ako podporujete inkluzívny prístup? Uveďte 3 konkrétne príklady aktivít podporujúce inkluzívny prístup.

3a: Aké sú prekážky pri podpore inkluzívneho prístupu?

4a: Aká je prax vytvárania oddelení/záujmových útvarov a rozdeľovania rómskych detí a mládeže?

Oblasť B: IDENTIFIKÁCIA DETÍ A MLÁDEŽE ZO SOCIÁLNE ZNEVÝHODNENÉHO PROSTREDIA A ICH POTREBY

1b: Ako definujete v Štatúte CVČ, koho považuje za deti a mládež zo sociálne znevýhodneného prostredia?

2b: Ako reflektujete potreby rómskych detí a mládeže zo sociálne znevýhodneného prostredia?

3b: V čom vidíte špecifiká rozvíjania záujmovej činnosti rómskych detí a mládeže zo sociálne znevýhodneného prostredia?

Oblasť C: CIELE ROZVÍJANIA ZÁUJMOVEJ ČINNOSTI RÓMSKÝCH DETÍ A MLÁDEŽE ZO SZP

1c: Ako si, ako inštitúcia, stanovujete špecifické ciele v rozvíjaní záujmovej činnosti rómskych detí a mládež zo sociálne znevýhodneného prostredia?

Oblasť D: VYUŽÍVANIE PODPORNÝCH OPATRENÍ PRE RÓMSKE DETI A MLÁDEŽ ZO SZP

1d: Aké špecifické pedagogické prístupy/stratégie rozvíjania záujmovej činnosti rómskych detí a mládeže zo sociálne znevýhodneného prostredia realizujete?

2d: Aké projekty, zamerané na rozšírenie/skvalitnenie podporných opatrení pre rozvíjanie záujmovej činnosti rómskych detí a mládeže zo sociálne znevýhodneného prostredia, realizujete?

Oblasť E: ŠPECIFICKÉ FORMY ROZVÍJANIA ZÁUJMOVÝCH ČINNOSTÍ RÓMSKÝCH DETÍ A MLÁDEŽE ZO SZP

1e: Aké príležitostné záujmové činnosti realizujete pre rómske deti a mládež zo sociálne znevýhodneného prostredia (napr.: jednorazové alebo cyklické podujatia, prázdninové činnosti formou táborov a sústreďení a pod.)?

Oblasť F: PARTNERSKÁ SIŤ – SPOLUPRÁCA CVČ S RÓMSKOU RODINOU A ĎALŠÍMI SUBJEKTMI

1f: Spolupracujete s rómskymi rodinami vašich klientov? Akým spôsobom? Konkretizujte.

2f: Spolupracujete s poradenskými zariadeniami? V akom smere? Konkretizujte.

3f: Spolupracujete so sociálnymi pracovníkmi, inštitúciami a organizáciami, zaoberajúcimi sa problémami rodín v sociálnom vylúčení? V akom smere? Konkretizujte.

4f: Spolupracujete s Metodicko-pedagogickým centrom, prípadne ROCEPOM v Prešove? V akom smere? Konkretizujte.

5f: Máte, ako inštitúcia, nejakých ďalších partnerov? Konkretizujte spoluprácu.

Výskumný nástroj (metóda), metodika

Rozhovorom predchádzala anketa s riaditeľom školy. Cieľom bolo získať identifikačné údaje o centre voľného času. Rozhovory boli realizované na podklade vopred preddefinovaného záznamového hárku. Výsledné hodnotenie vychádzalo z päťstupňovej hodnotiacej škály úrovne zisteného stavu, slovného a číselného vyjadrenia úrovne hodnotenia. Každý indikátor kvality sa posudzoval nasledujúcou stupnicou:

+2: veľmi dobre; výrazná prevaha pozitív, drobné nedostatky.

+1: dobre; prevaha pozitív, menej významné vecné nedostatky.

0: vyhovujúce; pozitíva a negatíva v rovnováhe.

-1: menej vyhovujúce; prevaha negatív, výrazné nedostatky.

-2: nevyhovujúce; výrazná prevaha negatív, zásadné nedostatky.

Krúžkom na uvedenej stupnici označili výskumníci číselné vyjadrenie úrovne hodnotenia pri každom indikátore kvality.

-2 -1 0 +1 +2

Charakteristika výskumného súboru a základné identifikačné údaje – anketa s riaditeľmi CVČ

Do tejto časti výskumu bolo na základe požiadaviek zadávateľa výskumu (MŠVVaŠ SR) zaradených 38 CVČ.

Tabuľka 1 *Charakteristika CVČ zaradených do výskumu*

Kraj	N CVČ	N PZ	N O/ZÚ
Banskobystrický	9	33	18/422
Košický	7	38	18/360
Prešovský	6	30	22/246
Žilinský	4	24	12/295
Trenčiansky	4	9	4/79
Bratislavský	3	19	7/136
Nitriansky	3	23	0/173
Trnavský	2	29	15/201
SPOLU	38	205	96/1 912

Legenda

N CVČ – počet centier voľného času

N PZ – počet pedagogických zamestnancov

N O/ZÚ – počet oddelení/záujmových útvarov

Tabuľka 2 *Počet detí a mládeže navštevujúcich CVČ*

Kraj	N/zo SZP
Banskobystrický	5 390/407
Košický	9 407/2 208
Prešovský	3 303/286
Žilinský	3 782/312
Trenčiansky	2 349/30
Bratislavský	1 406/7
Nitriansky	2 406/15
Trnavský	934/1
SPOLU	28 977/3 266

Legenda

N/zo SZP – počet detí a mládeže navštevujúcich CVČ/z toho rómskych detí a mládeže zo SZP

Analýza rozhovorov s riaditeľmi CVČ

Oblasť A: MIERA OTVORENOSTI PROSTREDIA

Prvou oblasťou, ktorú sme sledovali v našom výskume, bola celková otvorenosť prostredia CVČ. Otvorenosť CVČ sme posudzovali z hľadiska reflektovania špecifik potrieb detí a mládeže z rôznych skupín (vrátane rómskych žiakov zo SZP) vo svojej spádovej oblasti, deklarovania podpory inkluzívnych prístupov a prekážok, ktoré sa pri jej podpore najviac vyskytli a spôsobov vytvárania oddelení/záujmových útvarov a rozdeľovania rómskych detí a mládeže v praxi.

Pri výpovediach riaditeľov sme pri posudzovaní indikátorov kvality vychádzali zo skutočnosti, že kvalita otvorenosti prostredia súvisí s mierou splnenia požiadaviek, očakávaní, uspokojenia vyjadrených

alebo predpokladaných potrieb detí a mládeže. Za kvalitné môžeme považovať to CVČ, ktoré uspokojuje potreby svojich klientov.

Tabuľka 3 Miera otvorenosti prostredia

Oblasť A: MIERA OTVORENOSTI PROSTREDIA					
Hodnotiacia škála	-2	-1	0	+1	+2
N (152)	49	32	29	39	3
% N (152)	32,10	21,10	19,10	25,70	2,00
Indikátor 1a: Reflektovanie špecifik spádovej oblasti a potrieb detí a mládeže					
Hodnotiacia škála	-2	-1	0	+1	+2
Počet CVČ	10	10	8	10	0
% CVČ (38)	26,30	26,30	21,10	26,30	0,00
Indikátor 2a: Podpora inkluzívneho prístupu					
Hodnotiacia škála	-2	-1	0	+1	+2
Počet CVČ	8	10	3	15	2
% CVČ (38)	21,10	26,30	7,90	39,50	5,30
Indikátor 3a: Pomenovanie prekážok pri podpore inkluzívneho prístupu					
Hodnotiacia škála	-2	-1	0	+1	+2
Počet CVČ	12	8	14	3	1
% CVČ (38)	31,60	21,10	36,80	7,90	2,60
Indikátor 4a: Prax vytvárania oddelení/záujmových útvarov a rozdeľovania rómskych detí a mládeže					
Hodnotiacia škála	-2	-1	0	+1	+2
Počet CVČ	19	4	4	11	0
% CVČ (38)	50,00	10,50	10,50	28,90	0,00

Legenda

N (152) – celkový počet hodnotení úrovne stavu zo všetkých indikátorov kvality za skúmanú oblasť

% N (152) – percentuálny podiel z celkového počtu hodnotení úrovne stavu za skúmanú oblasť

% CVČ (38) – percentuálny podiel z celkového počtu CVČ (38)

Len necelých 28% zapojených CVČ je možné v celkovom hodnotení označiť za viac či menej otvorené. Viac ako polovica CVČ (53,2 %) vyšla pri celkovom hodnotení ako školské zariadenie, ktorých miera otvorenosti je nedostatočná (hodnoty pod 0 v Tabuľke 3).

Aj keď všetky navštívené centrá voľného času formálne deklarujú svoju otvorenosť pre všetkých, v skutočnosti je počet rómskych detí a mládeže zo SZP v týchto zariadeniach nízky (pozri Tabuľka 2). Čiastočne táto situácia vychádza aj zo spôsobov vytvárania ponuky, ktorá nereflektuje potreby našej cieľovej skupiny.

Prezentujeme niektoré z vyjadrení riaditeľov:

- „Ponuku robíme na základe toho, akých máme vedúcich krúžkov.“
- „Dávame veľkú ponuku, ktorú vieme zabezpečiť a uvidíme, na čo sa "chytia".“
- „Musíme mať iné krúžky než školy, inak nebudeme mať deti.“
- „Ak Rómovia majú záujem, môžu prísť. My sme otvorení pre všetkých.“
- „Keď vidíme, že deti by chceli chodiť k nám, ale fakt nemajú ich rodičia na poplatok, tak ich voláme sa aspoň zahrať do našej klubovne. A ony chodia pravidelne.“

Riaditelia CVČ uvádzali v princípe rovnaké prístupy ako zabezpečujú otvorenosť svojho zariadenia pre deti a mládež zo SZP: odpustenie členských poplatkov, vytváranie samostatných záujmových útvarov pre túto skupinu (ak mali vôbec takýchto členov), organizovanie príležitostných aktivít (Miss Roma a i.). Zároveň poukazovali na rôzne iné dôvody, pre ktoré centrum nie je navštevované touto skupinou:

- „Problémom je nezáujem rodičov, ktorí majú problém prežiť, a nie prihlasať deti na krúžky.“
- „V súčasnosti je dosť veľké percento osamelých matiek a taká matka s tromi deťmi nemá čas ešte nosiť aj deti na krúžky.“
- „Na základe paragrafu všetci vedia, že môžu požiadať o úľavu, (ale nežiadajú) možno je to pre nich nepríjemné.“
- „Financie sú problém, napr. na tábory my nemôžeme dávať zľavy.“
- „Predtým sme robili aj aktivity pre obce, kde bolo veľa Rómov, ale pre zmenu financovania a zníženie počtu zamestnancov na polovicu už to nemôžeme robiť.“
- „Mali sme aj sociálnu pracovníčku z Važca, tá robila aktivity pre tieto deti, no obec nechcela, aby pokračovala, nie sú finančné zdroje, a tak si založila vlastné občianske združenie (a robí tieto aktivity tam).“
- „My sme napríklad otvorení dochádzať za rómskymi deťmi, ak by boli v ich lokalite priestory, kde by sme mohli pre nich realizovať záujmovú činnosť.“

Dobrym príkladom sú navštevované súkromné (CVČ Zvolen) a cirkevné centrum (CVČ Važec), zamerané špeciálne na prácu s rómskymi deťmi alebo deťmi zo SZP. Tieto centrá zaradujú ďalšie opatrenia na zapájanie a podporu účasti rómskych detí, ako sú napr. rokovania s vjdom v komunite, preberanie detí zo sídliska a osobná doprava detí do CVČ, financie na jedlo pre deti a iné.

Riaditelia centier poukazovali aj na iné, hlbšie príčiny, prečo centrá voľného času nie sú viac otvorené pre špecifické skupiny detí a mládeže. Mnohí sa vyjadrili, že prvotnou podmienkou, do akej miery sú centrá voľného času viac či menej inkluzívne, sú nastavenie a požiadavky zriaďovateľa. Ďalší vidia problém aj v tom, akým historickým vývojom prešla transformácia centier voľného času. Niektorí riaditelia pripustili, že vedenie centra má takisto dôležitú úlohu v rozhodnutí, akým smerom sa bude zariadenie profilovať aj v miere inkluzivity:

- „Z nášho pohľadu problém otvorenosti prostredia nevidíme ako problém CVČ, ale všeobecne samostatnej obce, samosprávy (zriaďovateľa), ktorý to nerieši. Poskytuje podporu a finančné zázemie na počet detí, ktoré sú prihlásené na činnosť CVČ do 15. 9. (aj napriek zmene financovania). Nezaujímajú ho naše smerovanie, rozvoj a ďalšia činnosť.“
- „Transformovaním domov detí a mládeže na CVČ prešla iba transformácia názvu, bez transformácie základného predmetu činnosti. Ak sú podporované školy, ktoré majú viac rómskych detí a deti z menej podnetného prostredia, myslím si, že by to mohlo byť aj v CVČ. Zatiaľ som sa s tým nestretol.“
- „Miera otvorenosti závisí vo veľkej miere aj od vedenia CVČ, ktoré si stanovuje dlhodobejšie ciele.“

Pri analýze vlastných možností, ako byť viac otvorený aj pre túto skupinu detí a mládeže, mnohí riaditelia poukazovali na nedostatočné priestorové, materiálne ale najmä ľudské zdroje. Takmer v každej diskutovanej téme sa objavovala obava o stratu akéhokolvek počtu detí a mládeže. Počet členov v záujmových útvaroch je totiž podľa nich rozhodujúcim kritériom, či centrum bude považované za efektívne, úspešné a vôbec „hodné“ udržania sa z pohľadu zriaďovateľa.

- „To je práca v teréne, na čo my nemáme kapacity.“
- „Nemôžeme byť veľmi otvorení, pretože máme slabé priestorové vybavenie – málo miesta, ak prídu (Rómovia) v inom čase – tak je to problematické.“
- „Ak prídu Rómovia, neprídu tí ostatní.“
- „Musíme byť opatrní. Ak bude veľa rómskych detí, odídu nám "biele" deti.“
- „Zmiešané krúžky s Rómami máme len počítačové, tam je každý na svojom PC, a tak to nevedí, že sú tam Rómovia.“

- „Veľakrát sa nám stalo, že do tohto termínu deti, ktoré pochádzajú z menej podnetného prostredia, nedoniesli záväzné prihlášky (čo znamená, že neboli pojaté do štatistík na financovanie), pretože im nemal kto poradiť, či pomôcť ju vyplniť. Chýbajú nám platení pracovníci v teréne, kde by sa tieto deti dali podchytiť.“
- „Nemám poznatky o tom, aby niektoré CVČ vytvárali špeciálne podmienky, samy bojujú s financiami, aby udržali základnú činnosť.“

Situáciu v CVČ a jej priority ilustruje aj prehľad typov oddelení:

- Oddelenie telesnej výchovy a športu, turistiky – 32 zariadení.
- Oddelenie kultúry a umenia, estetickej výchovy – 27 zariadení.
- Oddelenie vedy a techniky – 15 zariadení.
- Oddelenie spoločenských vied – 14 zariadení.
- Oddelenie prírodných vied – 13 zariadení.
- Jazykov, medzinárodnej spolupráce – 4 zariadenia.
- Pedagogiky voľného času – 4 zariadenia.
- Predškolskej pedagogiky – 3 zariadenia.
- Sociálnej prevencie – 1 zariadenie.

Deväť CVČ nemá vôbec vytvorené oddelenia z dôvodu nízkeho počtu stálych zamestnancov (iba dvaja pedagogickí zamestnanci). Iba jedno centrum má oddelenie sociálnej prevencie, žiadne nemá špecializované oddelenie, zamerané na riešenie otázok inklúzie, pomoci deťom a mládeži z rómskeho prostredia, či ostatným mladým ľuďom s nedostatkom príležitosti. Každé oddelenie musí mať formálneho vedúceho, ktorý má kvalifikáciu súvisiacu so špecializáciou oddelenia. Prijímanie pracovníkov na polovičný úväzok sa často koná na základe predmetu, ktorý študovali. Zároveň nie je v CVČ možné prijímať zamestnancov s profilom sociálneho pracovníka, ktorý by viac súvisel s témami inklúzie, napr. rómskych detí a mládeže.

Oblasť B: IDENTIFIKÁCIA DETÍ A MLÁDEŽE ZO SOCIÁLNE ZNEVÝHODNENÉHO PROSTREDIA A ICH POTREBY

Záujmom každej výchovno-vzdelávacej inštitúcie malo byť poznanie očakávaní, potrieb, želaní partnerov (detí a mládeže, rodičov). Je to potrebné robiť na základe validných (platných) a reliabilných (spoľahlivých) údajov, a nie iba na základe intuície a skúseností vychovávateľov. Úlohou vedúcich pracovníkov CVČ je odstraňovať prekážky, ktoré zabraňujú vychovávateľom poskytovať najvyššiu kvalitu služieb deťom a mládeži.

Realizácia diferencovaných prístupov môže indikovať uplatňovania modelov inklúzie. V oblasti *Identifikácia detí a mládeže zo sociálne znevýhodneného prostredia a ich potreby* sme sledovali, do akej miery sú v centre pozornosti potreby detí a mládeže zo SZP.

Tabuľka 4 *Identifikácia detí a mládeže zo sociálne znevýhodneného prostredia a ich potreby*

Oblasť B: IDENTIFIKÁCIA DETÍ A MLÁDEŽE ZO SOCIÁLNE ZNEVÝHODNENÉHO PROSTREDIA A ICH POTREBY					
Hodnotiaca škála	-2	-1	0	+1	+2
N (99)	41	21	27	6	4
% N (99)	41,40	21,20	27,30	6,10	4,00
Indikátor 1b: Definovanie detí a mládeže zo sociálne znevýhodneného prostredia v Štatúte CVČ					
Hodnotiaca škála	-2	-1	0	+1	+2
Počet CVČ	16	8	9	4	1
% CVČ (38)	42,10	21,10	23,70	10,50	2,60

Indikátor 2b: Reflektovanie potrieb rómskych detí a mládeže zo sociálne znevýhodneného prostredia					
Hodnotiaca škála	-2	-1	0	+1	+2
Počet CVČ	16	7	7	1	1
% CVČ (38)	42,10	18,40	18,40	2,60	2,60
Indikátor 2c: Pomenovanie špecifik rozvíjania záujmovej činnosti rómskych detí a mládeže zo sociálne znevýhodneného prostredia					
Hodnotiaca škála	-2	-1	0	+1	+2
Počet CVČ	9	6	11	1	2
% CVČ (38)	23,70	15,80	28,90	2,60	5,30

Legenda

N (99) – celkový počet hodnotení úrovne stavu zo všetkých indikátorov kvality za skúmanú oblasť

% N (99) – percentuálny podiel z celkového počtu hodnotení úrovne stavu za skúmanú oblasť

% CVČ (38) – percentuálny podiel z celkového počtu CVČ (38)

Celkové hodnotenie ukázalo, že viac ako 60 % CVČ nereflektuje potreby a očakávania svojich budúcich členov (všetkých členov, nielen detí a mládeže zo SZP) a 10,1 % zapojených CVČ realizuje opatrenia, ktorými reflektuje špecifiká svojich členov (všetkých členov, nielen detí a mládeže zo SZP).

Všetci riaditelia centier, ktorí sa zúčastnili rozhovorov, potvrdili, že v týchto zariadeniach neexistuje možnosť oficiálne sledovať, či ich členovia pochádzajú z rómskeho etnika. Jediným dôkazom je potvrdenie o dávkach v hmotnej núdzi, kedy môžu považovať niektorého člena ako človeka pochádzajúceho zo SZP. V oficiálnych dokumentoch viac ako 80 % má len všeobecnú formuláciu o otvorenosti zariadenia pre všetky skupiny detí a mládeže. V niektorých prípadoch, najmä keď malo centrum rozbehnutú spoluprácu s krízovými centrami, detskými domovmi a pod., kde sa rómske deti nachádzajú, bola táto skutočnosť zachytená aj v oficiálnych dokumentoch.

- „Pre nás je dôležité len či donesie papier o hmotnej núdzi alebo nie.“
- „Nie je to zadefinované v našich dokumentoch, iba na základe potvrdenia, deti evidované a mesto to vie.“
- „Ťažko sa definuje, deti sa nehlásia k inej menšine. Platí jedenkrát zápisné – môže navštevovať dva krúžky.“

Ponuka záujmových útvarov s rómskymi členmi sa pohybovala v tradičných oblastiach, akými sú: hudba, tanec, spev a podobne. Podľa vyjadrení riaditeľov je práca s rómskymi členmi ťažšia v tom, že nie je taká silná podpora a tlak zo strany rodičov, aby pravidelne navštevovali záujmový útvar. Ak stratia záujem, odchádzajú.

- „Sú uvoľnení v prejave, pohybovo nadaní, zaujímajú sa najmä o tanec, spev a výtvarnú výchovu.“
- „Rómske deti sú oveľa vďačnejšie, aj keď je to s nimi ťažké, lebo keď sa im nepáči, tak odchádzajú.“
- „Rómske deti sú u nás v prírodovedných aj športových krúžkoch, ale nie je to zámer, tak to vyšlo.“
- „Však sú to také isté deti ako ostatné, to znamená, že potrebujú najmä veľa pohybu.“
- „Najviac ich zaujímajú tanečné krúžky, bojové umenie, nechcú tancovať rómske tance.“

Pri analýze špecifik činnosti s rómskymi deťmi alebo deťmi so SZP sa objavovali najmä zmienky o slabšej vytrvalosti, kratšej pozornosti, potrebe častého striedania aktivít, nízkych požiadaviek na výkon, slabé hygienické návyky a pod.

- „Nevydržia dlho pri jednej činnosti, striedanie činnosti, rozptýlená pozornosť, viac možností.“
- „Nechcú byť spolu (ako skupina), vlastná selekcia medzi sebou – časom sa dávajú do kopy, ... vytvárajú vlastné partie.“
- „Učíme ich poriadkumilovnosti, čistote – hygienickým návykom.“

- „Chodia k nám takéto deti zo špeciálnej školy, vyžadujú iný prístup, ťažšie sa pracuje, je to nové aj pre pedagóga/vychovávateľa z CVČ.“

Len necelých 6 % opýtaných riaditeľov CVČ zaradili do špecifik práce s deťmi a mládežou zo SZP aj pozitívne ladené charakteristiky.

Oblasť C: CIELE ROZVÍJANIA ZÁUJMOVEJ ČINNOSTI RÓMSKÝCH DETÍ A MLÁDEŽE ZO SZP

Pri posudzovaní indikátora kvality v oblasti *Ciele rozvíjania záujmovej činnosti rómskych detí a mládeže zo SZP* sme považovali za dôležité venovať pozornosť spôsobu, akým sa pracuje, aby sa dosiahli očakávané výsledky. Preto je dôležité jasne vymedziť ciele, často si ich pripomínať a dôkladne sa zamerať na procesy ich dosiahnutia. Ak všetky kroky a činnosti riadenia budú vykonané správne, potom je predpoklad, že celý proces výchovy vo voľnom čase bude vyhovovať očakávaniam detí a mládeže, rodičov a ďalších partnerov CVČ.

V tretej oblasti sme sa zamerali na to, ako riaditelia CVČ definovali krátkodobé ciele rozvíjania záujmovej činnosti rómskych detí a mládeže zo sociálne znevýhodneného prostredia, ale aj to, čo chce inštitúcia v konkrétnych podmienkach dosiahnuť. V našom prípade je to predstava, ktorá opisuje, aké chce byť CVČ v budúcnosti, kam sa chce dostať. Očakávali sme, že sa pri výpovediach riaditeľov stretneme aj s vyjadreniami typu:

- „Chceme byť CVČ, v ktorom prostredníctvom záujmovej činnosti všetky deti a mládež uspokojujú svoje potreby, rozvíjajú sa a vzdelávajú ako slobodné a rovnoprávne osobnosti, s cieľom uplatniť sa v spoločnej Európe.“
- „CVČ reaguje na potreby detí a mládeže, rodičov, spoločnosti, aby každý jedinec mal šancu a podmienky pre tvorivú činnosť, aktívne učenie sa a zmysluplné trávenie voľného času. Ide nám o lepšiu budúcnosť našej mladej generácie, a preto sa nezastavíme v hľadaní prostriedkov, ktoré ju majú umožniť.“

Tabuľka 5 Ciele rozvíjania záujmovej činnosti rómskych detí a mládeže zo SZP

Oblasť C: CIELE ROZVÍJANIA ZÁUJMOVEJ ČINNOSTI RÓMSKÝCH DETÍ A MLÁDEŽE ZO SZP					
Inštitucionálne definovanie špecifických cieľov rozvíjania záujmovej činnosti rómskych detí a mládeže zo sociálne znevýhodneného prostredia					
Hodnotiaca škála	-2	-1	0	+1	+2
Počet CVČ	23	6	4	4	1
% CVČ (38)	60,50	15,80	10,50	10,50	2,60

Legenda

% CVČ (38) – percentuálny podiel z celkového počtu CVČ (38)

Viac ako 75 % CVČ (prezentuje Tabuľka 5) si nekladie špecifické ciele mimo toho, čo definuje ŠVVP. Tento dokument sa zameriava najmä na obsah a výkon, menej už rieši otázky inklúzie alebo riešenie výchovných problémov v cieľovej skupine.

Prezentujeme niektoré výpovede:

- „Nekladíme si špecifické ciele pre rómske alebo nerómske deti. Musíme mať hlavne veľa detí (zapísaných v záujmových krúžkoch).“
- „Snažíme sa, aby sa zapájali do činnosti.“
- „Nemáme špecifické ciele. Hovoríme im – ak budeš kradnúť, tak nebudeme mať nič, všetci – ak budeš ničiť, tak nebudeme mať za čo to opraviť. Ak si to budeme chrániť, tak budú mať úžitok všetci, ktorí tu chodia (veľmi to pomáha, ak je to osobné).“
- „Cieľom je najmä zabezpečiť im vystúpenie na verejnosti, či už v rámci činnosti CVČ, alebo aj inde.“

Pre usmernenie aktivít vedúcich k naplneniu svojho poslania si potrebuje CVČ stanoviť dlhodobé a konkrétne ciele. Často vzhľadom na možnosti si inštitúcia nemôže dovoliť stanoviť všetky ciele, ktoré považuje za žiaduce a nutné. Preto sa musia ciele usporiadať do určitej hierarchie, pokúsiť sa ich kvantifikovať, aby boli stanovené reálne.

Oblasť D: VYUŽÍVANIE PODPORNÝCH OPATRENÍ PRE RÓMSKE DETI A MLÁDEŽ ZO SZP

Kvalita v oblasti *Využívanie podporných opatrení pre rómske deti a mládež zo SZP* je optimálne fungovanie procesov v CVČ, predovšetkým procesu výchovy vo voľnom čase. Kvalita CVČ sa spája s pojmami úroveň a úspešnosť organizácie. Je potrebné rozlišovať úroveň a kvalitu. Úroveň sa sústreďuje viac na výsledky (realizácia projektov), kvalita viac na procesy (realizácia špecifických pedagogických prístupov), vedúce k týmto výsledkom.

Deti a mládež so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami majú právo na výchovu a vzdelávanie s využitím špecifických foriem a metód, ktoré zodpovedajú ich potrebám, a na vytvorenie nevyhnutných podmienok, ktoré túto výchovu a vzdelávanie umožňujú.

Tabuľka 6 *Využívanie podporných opatrení pre rómske deti a mládež zo SZP*

Oblasť D: VYUŽÍVANIE PODPORNÝCH OPATRENÍ PRE RÓMSKE DETI A MLÁDEŽ ZO SZP					
Hodnotiaca škála	-2	-1	0	+1	+2
N (76)	45	5	10	13	3
% N (76)	59,20	6,60	13,20	17,10	3,90
Indikátor 1d: Realizácia špecifických pedagogických prístupov/stratégií rozvíjania záujmovej činnosti rómskych detí a mládeže zo sociálne znevýhodneného prostredia					
Hodnotiaca škála	-2	-1	0	+1	+2
Počet CVČ	23	0	5	8	2
% CVČ	60,50	0,00	13,20	21,10	5,30
Indikátor 2d: Realizácia projektov zameraných na rozšírenie/skvalitnenie podporných opatrení pre záujmovú činnosť rómskych detí a mládeže zo sociálne znevýhodneného prostredia					
Hodnotiaca škála	-2	-1	0	+1	+2
Počet CVČ	22	5	5	5	1
% CVČ	57,90	13,20	13,20	13,20	2,60

Legenda

N (76) – celkový počet hodnotení úrovne stavu zo všetkých indikátorov kvality za skúmanú oblasť

% N (76) – percentuálny podiel z celkového počtu hodnotení úrovne stavu za skúmanú oblasť

% CVČ (38) – percentuálny podiel z celkového počtu CVČ (38)

Riaditelia CVČ vo väčšine prípadov konštatovali, že nemajú vypracované stratégie a prístupy pre rozvoj záujmovej činnosti rómskych detí a mládeže alebo detí a mládeže zo SZP a skôr ide o intuitívne procesy.

- „Žiadne, keďže v minulosti nebol dostatočný záujem zo strany týchto detí, resp. rodín.“
- „Snažíme sa ich premiešavať s inými deťmi a vytvárať také ponuky, aby sa vytvárali zmiešané skupiny.“
- „Skôr sa radíme medzi sebou ako zamestnanci, ak vidíme, že niektoré dieťa má problém (rómske či nerómske), čo s tým urobíme.“
- „V rámci komisií obce získavame dodatočné zdroje, napr. komisia sociálny program, ktorou financujeme materiál na záujmové krúžky pre deti zo SZP.“

- „Sami vytvárame priestor pre deti, ktoré na to nemajú, možnosť pre príležitostné aktivity.“

Oblasť E: ŠPECIFICKÉ FORMY ROZVÍJANIA ZÁUJMOVÝCH ČINNOSTÍ RÓMSKÝCH DETÍ A MLÁDEŽE ZO SZP

V ďalšej oblasti nás zaujímalo, či a ako CVČ realizujú príležitostnú záujmovú činnosť pre rómske deti a mládež zo sociálne znevýhodneného prostredia. Zisťovali sme, či CVČ vytvárajú činnosti, ktoré rezonujú v danej komunite, napomáhajú ku kultúrnemu povedomiu a porozumeniu.

Tabuľka 7 *Špecifické formy rozvíjania záujmových činností rómskych detí a mládeže zo SZP*

Oblasť E: ŠPECIFICKÉ FORMY ROZVÍJANIA ZÁUJMOVÝCH ČINNOSTÍ RÓMSKÝCH DETÍ A MLÁDEŽE ZO SZP					
Realizácia príležitostnej záujmovej činnosti pre rómske deti a mládež zo sociálne znevýhodneného prostredia (napr.: jednorazové alebo cyklické podujatia, prázdninové činnosti formou táborov a sústredení, záujmové činnosti, ktoré rezonujú v danej komunite, napomáhajú ku kultúrnemu povedomiu a porozumeniu a pod.)					
Hodnotiaca škála	-2	-1	0	+1	+2
Počet CVČ	11	12	8	6	1
% CVČ (38)	28,90	31,60	21,10	15,80	2,60

Legenda

% CVČ (38) – percentuálny podiel z celkového počtu CVČ (38)

Základom celého výchovno-vzdelávacieho procesu v CVČ je pravidelná a príležitostná činnosť. Výskum potvrdil skutočnosť, že pri pravidelnej záujmovej činnosti, ktorá vyžaduje časovú pravidelnosť, rómske deti a mládež často menia svoj neustály smer záujmu a v priebehu školského roka striedajú členstvo vo viacerých záujmových útvaroch. Tým sa narúša systém výchovného pôsobenia či usmerňovania a záujmový útvar môže ukončiť činnosť. Naopak organizačná forma príležitostnej záujmovej činnosti sa z roka na rok stáva obľúbenejšou. Hlavne pri aktivitách, ktoré nesú v sebe inovačné a aktivizujúce prvky.

Záujmovú činnosť pre rómske deti a mládež zo SZP možno rozdeliť do týchto oblastí:

- pravidelná činnosť: v záujmových útvaroch – najčastejšie v oblasti hudby, tanca, spevu.
- príležitostná činnosť: formou jednorazových podujatí ako Mikuláš, Posedenie pri jedličke, Miss Roma, súťaže v speve a tanci, Halloween, karneval, majáles, Zumba maratón a i. – ktoré sa v niektorých prípadoch delia na separátne akcie pre rómske deti a mládež.
- spontánna činnosť: formou priebežnej ponuky záujmového, rekreačného a relaxačného charakteru i na základe osobného záujmu účastníkov, ako sú prevádzka herne, klubovne, voľné využívanie počítačových učební.

Niektoré výroky riaditeľov CVČ k tejto téme:

- „Nemáme, deti zo SZP sa môžu zapojiť do aktivít, ktoré realizujeme, ako napr. Zober loptu nie drogy, Halloween, Zumba maratón atď.“
- „Rómske deti sa zapájajú len do súťaží realizovaných na školách.“
- „Rómsku Miss pre nich pripravujeme.“
- „Závisí od personálneho obsadenia CVČ, súťaž v speve, karneval.“
- „Letný tábor pre detské práva – tábor pre deti problematického prostredia v spolupráci so sociálnou komisiou (vyžadujú ale odborníka zo sociálnej práce).“

Oblasť F: PARTNERSKÁ SIŤ – SPOLUPRÁCA CVČ S RÓMSKOU RODINOU A ĎALŠÍMI SUBJEKTMÍ

Komunita je prostredie alebo skupina ľudí, ktorí sú bez ohľadu na rozdielnosti schopní oceňovať rozdielnosti, čo im umožňuje účinne a otvorene komunikovať a spolupracovať na dosiahnutí spoločných

cieľov. Slovo komunita býva často používaný ako synonymum pre pospolitosť. Výraz pochádza z latinského slovného základu spoločného s *communicare*, komunikácia – komunikovať. V tomto kontexte sa CVČ musí stať organizáciou, ktorá komunikáciou a spolupracou so svojimi partnermi priamo napomáha rozvíjať komunitný život.

Tabuľka 8 *Partnerská sieť – spolupráca CVČ s rómskou rodinou a ďalšími subjektmi*

Oblasť F: PARTNERSKÁ SIEŤ – SPOLUPRÁCA CVČ S RÓMSKOU RODINOU A ĎALŠÍMI SUBJEKTMI					
Hodnotiaca škála	-2	-1	0	+1	+2
N (192)	95	27	23	29	16
% N (192)	49,50	14,10	12,00	15,10	8,30
Indikátor 1f: Formy spolupráce s rómskymi rodinami klientov					
Hodnotiaca škála	-2	-1	0	+1	+2
Počet CVČ	29	1	3	1	4
% CVČ	76,30	2,60	7,90	2,60	10,50
Indikátor 2f: Formy spolupráce s poradenskými zariadeniami					
Hodnotiaca škála	-2	-1	0	+1	+2
Počet CVČ	24	3	5	6	0
% CVČ	63,10	7,90	13,20	15,80	0,00
Indikátor 3f: Formy spolupráce so sociálnymi pracovníkmi, inštitúciami a organizáciami, zaoberajúcimi sa problémami rodín v sociálnom vylúčení					
Hodnotiaca škála	-2	-1	0	+1	+2
Počet CVČ	24	3	4	6	1
% CVČ	63,10	7,90	10,50	15,80	2,60
Indikátor 4f: Formy spolupráce s Metodicko-pedagogickým centrom, prípadne ROCEPOM v Prešove					
Hodnotiaca škála	-2	-1	0	+1	+2
Počet CVČ	17	10	5	6	0
% CVČ	44,70	26,30	13,20	15,80	0,00
Indikátor 5f: Formy spolupráce s inými partnermi					
Hodnotiaca škála	-2	-1	0	+1	+2
Počet CVČ	1	10	6	10	11
% CVČ	2,60	26,30	15,80	26,30	28,90

Legenda

- N (192) – celkový počet hodnotení úrovne stavu zo všetkých indikátorov kvality za skúmanú oblasť
- % N (192) – percentuálny podiel z celkového počtu hodnotení úrovne stavu za skúmanú oblasť
- % CVČ (38) – percentuálny podiel z celkového počtu CVČ (38)

V oblasti partnerskej spolupráce môžeme vyhodnotiť viac ako 60 % CVČ ako organizácie s minimom aktívnych partnerských kontaktov. Ak aj CVČ označilo nejakú organizáciu za partnera, pri podrobnejšej analýze sa ukázalo, že išlo spravidla o využívanie služieb zo strany partnera alebo o využitie partnera pre lepšie výsledky CVČ, napr. polícia – spolupráca pri verejných akciách v oblasti zabezpečovania verejného poriadku; športové kluby, ktoré začali registrovať ako záujmový útvar pri CVČ a i.

Najmä spolupráca s rodičmi pri riešení výchovných alebo vzdelávacích problémov členov CVČ sa ukázala v praxi ako minimálne prítomná. Väčšina rodičov vníma CVČ ako priestor na voľný čas. Rodičia nikdy nepožadovali od pracovníkov CVČ pomoc pri výchove alebo riešení nejakého problému

ich dieťaťa v škole. Rómski rodičia sa dostávajú do kontaktu s pracovníkmi CVČ, len ak je potrebné zaistiť podpis rodiča pri vystúpeniach alebo súťažiach.

Metodicko-pedagogické centrum bolo prezentované ako spolupracujúci a využívaný subjekt len pri funkčnom vzdelávaní riaditeľov, v oblasti inkluzívnej výchovy v prostredí CVČ. Pracovníci CVČ nezaznamenali v roku 2014 žiadnu vhodnú ponuku. Očakávaná spolupráca so sociálnymi pracovníkmi alebo komunitnými pracovníkmi sa nenaplnila. Aj keď pracovníci CVČ sú si vedomí, že práca s rómskymi deťmi a mládežou zo SZP je úspešná len vtedy, ak je do nej zaangażovaná širšia lokálna komunita – rodičia, poradenské zariadenia, sociálni pracovníci, inštitúcie a organizácie, zaoberajúce sa problémami rodín v sociálnom vylúčení, aktívni pracovníci z komunity a pod. – v praxi je situácia skôr opačná. Dôvodom bol často strach z konkurencie, z „odlákania“ detí do svojho zariadenia, straty záujmu rodičov a pod.

- „Nespolupracujeme špecificky s rómskymi rodinami, dvere sú otvorené pre každého.“
- „Máme množstvo partnerov, od polície až po športové kluby.“
- „Neriešime ani s bielymi rodičmi výchovu ich detí. My sme tu na voľný čas.“
- „Snažíme sa nekonkurovať si s ostatnými zariadeniami ako ZUŠ-ka alebo školy. Ide tu o peniaze.“
- „Ako spolupracujeme v meste? Dodávame programy na vianočné koncerty a prehliadky.“
- „Nikdy sme nemali v meste žiadne stretnutie k plánovaniu aktivít našich zariadení a nejakému zosúladeniu.“
- „Áno – rodičia, ak prídu do CVČ po deti, tak vtedy sa s nimi komunikuje.“
- „Mikuláša, za odmenu motivačné výlety, exkurzie.“
- „Na začiatku roka pri prihláske dieťaťa na krúžok.“
- „Záujem spoluprácu je vtedy, ak oni (rodičia rómskych detí) niečo potrebujú – životopis a pod.“

1. 2 Sonda praxe výchovy vo voľnom čase v Centre voľného času v Lučenci

Základné informácie o meste

Počet obyvateľov: 27 073 (údaj k 15. 8. 2013)

Mesto Lučenec sa rozprestiera v južnej časti Banskobystrického kraja. Mesto má významnú geografickú polohu na križovatke ciest východ-západ a sever-juh a má aj postavenie pohraničného mesta. Je prirodzeným geografickým centrom južnej časti stredného Slovenska. Lokalita bola obývaná už v dobe kamennej. Najstarším dokladom o názve mesta je listina kráľa Bela IV. z roku 1247, kde sa Lučenec uvádza ako Luchunch. Výsledkom historického vývoja Lučenca je historická zástavba mestského typu s prevažujúcou architektúrou meštianskych domov postavených v druhej polovici 19. a začiatkom 20. storočia s bohatou výzdobou fasád v centre mesta. Tieto je možné obdivovať na prechádzke Masarykovou ulicou. Medzi dominanty Lučenca patria objekty kostolov, synagóga, budova radnice, mestského hotela Reduty a historické jadro Kubínyiho námestia – v súčasnosti pamiatková zóna. Mesto je z hľadiska dostupných služieb považované za obchodné, spoločenské a kultúrne centrum Novohradu a je rodiskom a pôsobiskom mnohých významných osobností slovenského spoločenského života.

Základné informácie o Centre voľného času Magnet v Lučenci (zdroj: www.cvlc.edu.sk)

Centrum voľného času na Ulici mieru 1702/39 v Lučenci je školské zariadenie, ktoré je jedným z najvýznamnejších činiteľov realizácie štátnej starostlivosti o deti a mládež lučenského okresu v ich voľnom čase. Zamestnanci CVČ vytvárajú podmienky, organizujú a zabezpečujú výchovno-vzdelávaciu, záujmovú, rekreačnú a športovú činnosť pre deti, mládež a rodičov počas celého kalendárneho roka vrátane školských prázdnin. CVČ poskytuje možnosti seberealizácie detí a mládeže cestou uspokojovania ich nárokov na oddych, relaxáciu, zábavu a rozvoj záujmov v oblasti techniky, kultúry a umenia, spoločenskej výchovy a zábavy, jazykového vzdelávania, športu a turistiky. Ťažiskom aktivít sú záujmové útvary esteticko-výchovnej a športovej oblasti. Tieto kolektívy reprezentujú CVČ a mesto Lučenec na rôznych súťažných i nesúťažných podujatiach.

Zriaďovateľom CVČ je Mesto Lučenec. Zriaďovacia listina CVČ bola vydaná Mestským úradom v Lučenci dňa 1. 7. 2002. CVČ vykonáva svoju činnosť na základe Zákona NR SR č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon), Vyhlášky MŠ SR č. 306/2009 Z. z. o školskom klube detí, školskom stredisku záujmovej činnosti, centre voľného času, školskom hospodárstve a stredisku odbornej praxe a Štatútu CVČ. CVČ sídli v jednopodlažnej budove v širšom centre Lučenca. Nevýhodou polohy je absencia škôl a školských zariadení v blízkosti, a preto sú deti navštevujúce zariadenie odkázané na ochotu rodičov, resp. starých rodičov pomôcť s ich dochádzkou na záujmovú činnosť.

Na prízemí sa nachádza spoločenská a zároveň tanečná sála, ktorá je najvyužívanejšou miestnosťou zariadenia. V nej sa uskutočňuje pravidelná, príležitostná, prázdninová činnosť a aj predmetové olympiády komornejšieho charakteru (závisí od počtu prihlásených). Okrem nej je na prízemí tzv. zrkadlovka – tréningová tanečná miestnosť, klubovňa a zároveň šatňa (nachádzajú sa v nej počítače určené na hry pre deti čakajúce na pravidelnú činnosť alebo čakajúce po záujmovej činnosti na rodičov). Samostatný vchod má šatňa a posilňovňa, v ktorej trénujú atléti atletického klubu MAC Redox a tiež záujemcovia z radov mládeže a dospelých. Na prízemí je rekvizitáreň, sklad a WC. Na poschodí sa nachádza jazyková a počítačová učebňa, modelárska a zároveň aj výtvarná dielňa, učebňa hry na hudobný nástroj, elektrodieľňa, učebňa ekologickej výchovy, knižnica, sklad výpočtovej techniky, kancelária riaditeľa a zborovňa, kuchynka. Absencia telocvične je riešená v rámci zriaďovateľa a prenájmom telocvične na SPŠ stavebnej O. Winklera pre futbalovú prípravku v čase zimy a využívaním umelej trávy v letnom čase. Materiál na činnosť jednotlivých záujmových útvarov je vo veľkej miere hradený z rozpočtu mesta, z poplatkov účastníkov, z darov od sponzorov, z prostriedkov zo vzdelávacích poukazov, z 2 % dane a pod.

CVČ navštevujú deti materských škôl, žiaci základných škôl, študenti stredných škôl, zamestnaná i nezamestnaná mládež a dospelí z mesta a okolia. Do CVČ je prijatý uchádzač, za ktorého rodičia vypísali žiadosť o prijatie do krúžku. V prípade člena nad 18 rokov si žiadosť vypisuje samostatne. Do záujmových útvarov a klubov je možné prihlásiť sa aj počas školského roka. Následne sa vydáva rozhodnutie o prijatí do zariadenia. Činnosť v zariadení (záujmové útvary) je spoplatnená. Výšku poplatku upravuje VZN mestského zastupiteľstva mesta Lučenec. Obsah záujmovej činnosti sa prispôbuje individuálnym vývojovým a záujmovým potrebám účastníka.

Identifikačné údaje – anketa s riaditeľkou CVČ

Dátum vyplnenia identifikačných údajov: 30. augusta 2015

Charakteristika lokality (kraj, mesto/obec, počet obyvateľov a pod.):

Lučenec – 27 000 obyvateľov, mesto národnostne zmiešané, väčšia koncentrácia rómskeho obyvateľstva, ale nie až toľko ako na severe, napr. v Brezne, Rimavskej Sobote alebo Krtíši. Nezamestnanosť je cca 22 %. V meste žijú viaceré komunity a skupiny.

Počet pedagogických zamestnancov: 6 (5 úväzkov)

Počet iných zamestnancov: 2 (administratívna pracovníčka, upratovačka)

Počet oddelení v CVČ: 5 (Spoločensko-vedné; Esteticko-kultúrne; Jazykové; Športu; Technické).

Počet záujmových útvarov (ZÚ): 27 (v roku 2014)

Počet vedúcich ZÚ: 10

z toho: z interného prostredia: 6

z externého prostredia: 6, z toho 5 pracujú na dohodu o pracovnej činnosti (vedúci krúžkov futbal, karate, tanec, anglický jazyk, florbal) a 1 dobrovoľník – plastový modelár)

Počet detí a mládeže navštevujúcich CVČ/z toho rómskych detí a mládeže zo SZP: 225/15

Počet prijatých vzdelávacích poukazov do CVČ/ z toho rómskych detí a mládeže zo SZP: 37/0

Tabuľka 9 *Oblasť Miera otvorenosti prostredia – výsledky hodnotenia v Centre voľného času Magnet v Lučenci*

Analýza rozhovoru s riaditeľkou CVČ

Rozhovor bol realizovaný na podklade vopred preddefinovaného záznamového hárku (pozri kapitolu 1. 1). Prezentujeme výsledky výsledného hodnotenia, ktoré vychádzalo z päťstupňovej hodnotiacej škály úrovne zisteného stavu. Zároveň prikladáme komentár výskumníčky, ktorý bol zaznamenaný počas rozhovoru.

Tabuľka 9 Miera otvorenosti prostredia- výsledky hodnotenia v Centre voľného času Magnet v Lučenci

Oblasť A: MIERA OTVORENOSTI PROSTREDIA					
Hodnotenie za celú oblasť	-2	-1	0 	+1	+2
Indikátor 1a: Reflektovanie špecifik spádovej oblasti a potrieb detí a mládeže					
Hodnotenie	-2	-1	0	+1	+2
Indikátor 2a: Podpora inkluzívneho prístupu					
Hodnotenie	-2	-1	0	+1	+2
Indikátor 3a: Pomenovanie prekážok pri podpore inkluzívneho prístupu					
Hodnotenie	-2	-1	0	+1	+2
Indikátor 4a: Prax vytvárania oddelení/záujmových útvarov a rozdeľovania rómskych detí a mládeže					
Hodnotenie	-2	-1	0	+1	+2

Komentár výskumníčky:

Indikátor 1a: CVČ organizuje záujmové útvary, olympiády a príležitostnú záujmovú činnosť. 35 % činnosti tvoria krúžky/záujmové útvary. Ponuka sa odvíja od profilu vedúcich a taktiež skúšajú, čo najviac osloví deti a mládež. Ponuka je 50 krúžkov, otvorí sa 20. Najväčší záujem je o jazyky a šport. V minulosti boli aj krúžky ako modelárstvo (zostalo nám len modelárstvo plastové) a varenie, ale už nie je záujem.

Indikátor 2a: Poplatky pre rómske deti sú odpustené, ak prinesú doklad o hmotnej núdzi, bez poplatkov berú deti z Krízového centra. Špeciálna ponuka – obsahová – ZÚ pre rómske deti a 1 spoločný pre rómske a nerómske (spolupráca s Krízovým centrom). Špeciálny nábor – cez workshopy v rámci Kompraxu.

Indikátor 3a: Ako prekážky pri podpore inkluzívneho prístupu pani riaditeľka uviedla najst' vhodných vedúcich, ktorí vedú pracovať s takouto skupinou, vysoké poplatky (4 – 7 €). Riešením by boli vzdelávacie preukazy, ale tie školy „nepustia“, hoci by to uľahčilo účasť rómskym deťom a mládeže.

Indikátor 4a: Záujmové útvary vychovávateľa prispôsobujú mentalite a nastaveniu rómskych detí – predovšetkým tanečné krúžky, ale aj počítačové (počítače sú staré, ale pre rómske deti je to možnosť byť zdarma na internete).

Tabuľka 10 Identifikácia detí a mládeže zo sociálne znevýhodneného prostredia a ich potreby – výsledky hodnotenia v Centre voľného času Magnet v Lučenci

Oblasť B: IDENTIFIKÁCIA DETÍ A MLÁDEŽE ZO SOCIÁLNE ZNEVÝHODNENÉHO PROSTREDIA A ICH POTREBY					
Hodnotenie za celú oblasť	-2	-1 	0	+1	+2
Indikátor 1b: Definovanie detí a mládeže zo sociálne znevýhodneného prostredia v Štatúte CVČ					
Hodnotenie	-2	-1	0	+1	+2
Indikátor 2b: Reflektovanie potrieb rómskych detí a mládeže zo sociálne znevýhodneného prostredia					
Hodnotenie	-2	-1	0	+1	+2
Indikátor 3b: Pomenovanie špecifik rozvíjania záujmovej činnosti rómskych detí a mládeže zo sociálne znevýhodneného prostredia					
Hodnotenie	-2	-1	0	+1	+2

Komentár výskumníčky:

Indikátor 1b: Nemajú v oficiálnych dokumentoch zadefinované, kto je dieťa zo SZP, rómske deti a mládež sú súčasťou ich členskej základne, ako aj iní obyvatelia mesta.

Indikátor 2b: Pri reflektovaní potrieb rómskych detí a mládeže zo SZP nerobia žiadny cielený prieskum. Skôr je to intuitívny proces. Ponúkajú tradičnú zostavu ZÚ a príležitostných podujatí, na ktoré deti a mládež v minulosti dobre reflektovali.

Indikátor 3b: Zaraďujú do programu veľa pohybu, aktivity sa nesmú podobáť na tie, ktoré ponúka škola. Z toho vyplývajú aj nižšie nároky na výkon, využíva sa spontánnosť a okamžitý záujem o nejaké aktivity. Zároveň ak ide o krúžky, kde sú zmiešané skupiny, krúžky sa začínajú napr. umývaním rúk.

Tabuľka 11 *Ciele rozvíjania záujmovej činnosti rómskych detí a mládeže zo SZP – výsledky hodnotenia v Centre voľného času Magnet v Lučenci*

Oblasť C: CIELE ROZVÍJANIA ZÁUJMOVEJ ČINNOSTI RÓMSKÝCH DETÍ A MLÁDEŽE ZO SZP					
Inštitucionálne definovanie špecifických cieľov rozvíjania záujmovej činnosti rómskych detí a mládeže zo sociálne znevýhodneného prostredia					
Hodnotenie za celú oblasť	-2	-1	0	+1	+2

Komentár výskumníčky:

Oblasť C: Príznačné pre skupinu rómskych detí je, že chcú vystupovať na verejnosti. Preto cieľom je dosiahnuť takú prípravu jednotlivých čísel, aby mohli vystúpiť a predviesť sa. Je to preto, lebo ako pre každého človeka, aj pre rómske deti to platí rovnako – chce mať nejaké uznanie a dokázať, že niečo vedia.

Tabuľka 12 *Využívanie podporných opatrení pre rómske deti a mládež zo SZP – výsledky hodnotenia v Centre voľného času Magnet v Lučenci*

Oblasť D: VYUŽÍVANIE PODPORNÝCH OPATRENÍ PRE RÓMSKE DETI A MLÁDEŽ ZO SZP					
Hodnotenie za celú oblasť	-2	-1	0	+1	+2
Indikátor 1d: Realizácia špecifických pedagogických prístupov/stratégií rozvíjania záujmovej činnosti rómskych detí a mládeže zo sociálne znevýhodneného prostredia					
Hodnotenie	-2	-1	0	+1	+2
Indikátor 2d: Realizácia projektov zameraných na rozšírenie/skvalitnenie podporných opatrení pre záujmovú činnosť rómskych detí a mládeže zo sociálne znevýhodneného prostredia					
Hodnotenie	-2	-1	0	+1	+2

Komentár výskumníčky:

Indikátor 1d: CVČ pri realizácii pedagogických prístupov/stratégií rozvíjania záujmovej činnosti rómskych detí a mládeže zo SZP nešpecifikuje svoju záujmovú činnosť. Ak vznikne záujem, reagujú a vytvoria podmienky. Napríklad prišla skupina z Ebenového slnka – rómske OZ, že nikdy nevystupovali a chceli byť „zastrešení“ CVČ, vyšli im v ústrety, nacvičili choreografiu a zorganizovali vystúpenie.

Indikátor 2d: CVČ realizuje pravidelné aj príležitostné aktivity priamo v rómskych osadách:

- Dopĺňajú aktivity pre deti počas podujatí organizovaných terénnymi sociálnymi pracovníkmi (projekt Finančná gramotnosť pre rómskych rodičov, aktivity pre ich počas kurzu).
- Rúbanisková veselica (nájomné byty pre Rómov), cez deti pritiahli rodičov.
- Aktivity na vybudovanom ihrisku v „rómskej“ lokalite Opatová, vedenie tanečného krúžku.
- Tanečný krúžok vedený Ronaldom Dandom – rómsky nadaný tanečník.

Tabuľka 13 Špecifické formy rozvíjania záujmových činností rómskych detí a mládeže zo SZP – výsledky hodnotenia v Centre voľného času Magnet v Lučenci

Oblasť E: ŠPECIFICKÉ FORMY ROZVÍJANIA ZÁUJMOVÝCH ČINNOSTÍ RÓMSKÝCH DETÍ A MLÁDEŽE ZO SZP					
Realizácia príležitostnej záujmovej činnosti pre rómske deti a mládež zo sociálne znevýhodneného prostredia (napr.: jednorazové alebo cyklické podujatia, prázdninové činnosti formou táborov a sústrezení a pod.)					
Hodnotenie za celú oblasť	-2	-1	0	+1	+2

Komentár výskumníčky:

Oblasť E: Riaditeľka CVČ uviedla tieto príležitostné záujmové činnosti pre rómske deti a mládež zo sociálne znevýhodneného prostredia:

- Bailando – rómska tanečná súťaž.
- Lučenecký vrabec.
- Rúbanisková veselica.

Tabuľka 14 Partnerská sieť – spolupráca CVČ s rómskou rodinou a ďalšími subjektmi – výsledky hodnotenia v Centre voľného času Magnet v Lučenci

Oblasť F: PARTNERSKÁ SIETĚ – SPOLUPRÁCA CVČ S RÓMSKOU RODINOU A ĎALŠÍMI SUBJEKTI					
Hodnotenie za celú oblasť	-2	-1	0	+1	+2
Indikátor 1f: Formy spolupráce s rómskymi rodinami klientov					
Hodnotenie	-2	-1	0	+1	+2
Indikátor 2f: Formy spolupráce s poradenskými zariadeniami					
Hodnotenie	-2	-1	0	+1	+2
Indikátor 3f: Formy spolupráce so sociálnymi pracovníkmi, inštitúciami a organizáciami, zaoberajúcimi sa problémami rodín v sociálnom vylúčení					
Hodnotenie	-2	-1	0	+1	+2
Indikátor 4f: Formy spolupráce s Metodicko-pedagogickým centrom, prípadne ROCEPOM v Prešove					
Hodnotenie	-2	-1	0	+1	+2
Indikátor 5f: Formy spolupráce s inými partnermi					
Hodnotenie	-2	-1	0	+1	+2

Komentár výskumníčky:

Indikátor 1f: Rodičia si skôr prídu požičať peniaze na oblečenie, nie kvôli riešeniu nejakých vecí súvisiacich s ich deťmi. CVČ ale začalo aktivity pre rómske deti tak, že išli najprv do bytového domu na Zvolenskej ceste, ktorý bol najbližšie, robiť nábor na krúžky. Potom sa rodiny museli vysťahovať z bytového domu a presídliť sa do Opatovej, je to asi 2 km od CVČ. Dostali sme k dispozícii jednu miestnosť, kde sa realizovali tanečné krúžky, no napriek veľkej snahe vedúci – veľmi šikovný tanečník, študent konzervatória – nedokázal zvládnuť neprispôsobivosť a výchovné problémy členov krúžku. Nejaký kontakt je vytvorený, ale účasť je skôr náhodná než pravidelná.

Indikátor 2f: CVČ spolupracuje s terénnymi sociálnymi pracovníkmi – len dopĺňanie a podpora ich aktivít, žiadna systematická spolupráca (skôr na podnet od zriaďovateľa). Skúsenosť s pedagogickou sociálnou akadémiou – chodia na prax do CVČ, ale neprejavujú veľký záujem o prácu s rómskymi deťmi.

Indikátor 3f: Iní partneri: Veľká pomoc je doktorka Kačeriková z MsÚ. CESPOM – rómske OZ, organizátor celoslovenskej súťaže Romano hangoró, rôznych vystúpení – skôr práca s talentovanými deťmi.

Indikátor 4f: Nie. Nič pre vychovávateľov k priamej činnosti neponúka, len funkčné vzdelávanie.

Indikátor 5f: CVČ spolupracuje s Krízovým centrom v Lučenci

Záver

Vzhľadom na fakt, že v CVČ Lučenec sa ukázali náznaky širšej spolupráce v rámci komunity: zriaďovateľ, sociálni a komunitní pracovníci, mimovládne organizácie – v meste Lučenec bola pripravená a realizovaná fokusová skupina (pozri časť 3.1.).

2 Inkluzívne prístupy v programoch a praxi výchovy vo voľnom čase v základných školách

2.1 Riadený štruktúrovaný rozhovor s riaditeľmi základných škôl

Základná škola (ďalej len „ZŠ“) je školské zariadenie, ktoré zabezpečuje výchovu a vzdelávanie detí a mládeže v mladšom a staršom školskom veku. Podporuje ich osobnostný rozvoj v oblasti sociálno-emocionálnej, intelektuálnej, telesnej, morálnej, estetickej, rozvíja schopnosti a zručnosti, utvára predpoklady na ďalšie vzdelávanie. Pripravuje mladých jedincov na život v spoločnosti v súlade s ich individuálnymi a vekovými osobitosťami.

Riaditeľ ako manažér základnej školy vykonáva celý komplex činností, aby sa vytvoril dokonale fungujúci celok, prejavujúci sa v dobrých výsledkoch školy. Najdôležitejšou jeho funkciou však zostáva riadenie pedagogických procesov, čo vyplýva už zo samotného postavenia školy ako výchovno-vzdelávacej inštitúcie. Aj keď sa všetky riadiace funkcie premietajú i do riadenia v pedagogickej oblasti, je potrebné si uvedomiť, že pedagogické vedenie má svoje vlastné špecifiká vyplývajúce zo zložitosti samotného edukačného procesu a jeho účastníkov.

Od 1. 9. 2008 je účinný nový školský zákon (zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní), ktorý v snahe reagovať na súčasné požiadavky, podmienky a potreby spoločnosti, prináša do školského systému v SR niekoľko významných reformných zmien. Jednou zo základných reformných zmien je, že výchova a vzdelávanie v školách a v školských zariadeniach sa uskutočňuje podľa výchovno-vzdelávacích programov. Pre školy sú určené vzdelávacie programy a pre školské zariadenia výchovné programy.

Cieľ

Cieľom rozhovorov s riaditeľmi základných škôl bolo získať odpovede na nasledujúce otázky:

- Ktorú z aktivít/oblastí považujú riaditelia základných škôl za pozitívne/silné stránky školy, podporujúcu inkluzívny prístup?
- Aké mimotriedne aktivity školy realizujú a aké je zapojenie rómskych žiakov zo SZP v nich?
- Ktoré druhy aktivít realizujú základné školy pre rodičov svojich žiakov? Aká je účasť rodičov rómskych žiakov zo SZP v týchto aktivitách?
- Čo je prekážkou pri podpore inkluzívneho prístupu školy?
- Z čoho vychádzajú školy pri tvorbe svojich výchovných programov?
- Kto a ako sa podieľa na tvorbe/zadeňovaní požiadaviek na rozvoj žiaka vo voľnom čase?
- Aké sú vízie či ciele škôl v budúcnosti?
- Aké projekty zamerané na voľnočasové aktivity žiakov realizujú jednotlivé školy?
- Ako je riaditeľmi školy vnímaná inkluzivita školy v rámci voľného času žiakov?
- Ako sú rómski žiaci zo SZP zapájaní do organizovaných voľnočasových aktivít?

Charakteristika výberového súboru

Rozhovorov sa zúčastnilo 14 riaditeľiek a 6 riaditeľov dvadsiatich základných škôl v Banskobystrickom, Košickom a Prešovskom kraji. Rozhovory sa uskutočnili v mesiacoch september a október 2015. Obsah rozhovoru sa týkal desiatich oblastí a dĺžka jeho trvania bola priemerne 40 až 60 minút.

Školy sme rozdelili do 5 kategórií podľa percentuálneho zastúpenia rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov na základnej škole. Rozdelenie škôl podľa kategórií bolo takéto:

- v prvej kategórii, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole bol 20 % – 20 % , bolo 7 základných škôl;

- v druhej kategórii, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole bol 21 % – 40 %, boli 3 základné školy;
- v tretej kategórii, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole bol 41 % - 60 %, bolo 5 základných škôl;
- v štvrtej kategórii, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole bol 61 % - 100 %, boli 4 základné školy;
- v piatej kategórii, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole bol 81 % - 100 %, bola 1 základná škola.

Analýza rozhovorov

V ďalšej časti príspevku prezentujeme analýzu rozhovorov s riaditeľmi základných škôl. Z vyjadrení riaditeľov sme vybrali len tie, ktoré potvrdzujú, že uplatňovanie inkluzívnych prístupov so zameraním na zapájanie rómskych žiakov zo SZP do organizovaných voľnočasových aktivít je možné aj v našich základných školách. Kvôli prehľadnosti sme frekvenciu javov a výpovede riaditeľov sledovali v rámci vytvorených piatich kategórií škôl.

Oblasť: Pozitíva/silné stránky školy, podporujúce inkluzívny prístup

- Najčastejšie silnými stránkami škôl boli úroveň výchovno-vzdelávacieho procesu a výsledky školy (3 x v 1. kategórii a 1 x v 5. kategórii), ďalej ponuka záujmových útvarov (4 x v 1. kategórii) a individuálny prístup k žiakom (3 x v 1. kategórii škôl).
- Niekoľkokrát sa vyskytovala pestrá ponuka mimoškolských aktivít, vybavenie školy informačno-komunikačnou technológiou, zapojenie do národných projektov, odbornosť a kvalifikovanosť pedagógov (2 x 1. a 2 x 4. kategória), spolupráca s rodičmi (2 x 1. kategória); vybavenie školy (ihrisko, telocvičňa) (2 x 2. a 1 x 3. kategória); nadštandardná spolupráca so zriaďovateľom školy, školské vzdelávacie programy s prvkami inklúzie (2 x 3. kategória); rovnaký prístup ku vzdelávaniu (2 x 4. kategória). Ostatné javy sa vyskytli maximálne 1-krát.
- Najviac pro-inkluzívnych vyjadrení sa vyskytlo v 3. kategórii (41 – 60 % rómskych žiakov).

„Znižovanie počtu špeciálnych tried, integrovanie žiakov do bežných tried a evidentné eliminovanie rozdielného prístupu vedenia školy a všetkých pedagógov k žiakom pochádzajúcich z rôznych prostredí. Školský vzdelávací program s prvkami inklúzie a úzka spolupráca s tretím sektorom.“ (ZŠ v tretej kategórii, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole je 41 – 60 %.)

„Medzi pozitíva našej školy patria kvalifikovaní pedagogickí a výchovní pracovníci, aktívny prístup zamestnancov školy ku zmenám, vybavenie kvalitnými pomôckami, práca s internetom, získavanie nových poznatkov, voľný prístup žiakov k informačnej technike, využívanie plaveckého bazéna žiakmi školy, využívanie cvičnej kuchynky, školských dielní v rámci výchovno-vzdelávacieho procesu aj v mimoškolskej a krúžkovej činnosti. Kreativita vo výchovno-vzdelávacom procese. V ostatných faktoroch je to bohatá krúžková činnosť s využívaním výpočtovej techniky.“ (ZŠ v tretej kategórii, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole je 41 – 60 %.)

„Zapojenie do projektov – projekt PRINED – celodenný výchovný systém – práca so žiakmi zo sociálne znevýhodneného prostredia, doučovanie v rámci záujmových útvarov, pestrá záujmová činnosť.“ (ZŠ v prvej kategórii, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole je 2 – 20 %.)

„Žiaci z marginalizovaných rómskych komunít sú začlenení do bežných tried, naša škola nemá vytvorené špeciálne ani špecializované triedy.“ (ZŠ v prvej kategórii, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole je 2 – 20 %.)

Oblasť: Realizácia voľnočasových aktivít a zapojenie rómskych žiakov zo SZP

- Polovica riaditeľov základných škôl uviedla, že takmer všetci rómski žiaci zo SZP sa zapájajú do týchto aktivít. Ide o školy 1., 3., 4. a 5. kategórie.
- Dve školy (kategória 1 a 3) uviedli realizáciu táborov s rómskymi žiakmi zo SZP (Slovenský inštitút mládeže na Slovensku a ozdravný pobyt v Grécku).
- Dve školy z 1. kategórie uviedli, že do aktivít sa kvôli nezáujmu zapája maximálne 5 % rómskych žiakov zo SZP alebo ich činnosť je kvôli častej chorobnosti nepravidelná.

- Ani jedna zo škôl 2. kategórie (21 – 40 % rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov) neuviedla zapojenie týchto žiakov do voľnočasových aktivít.
- Jedna škola z 2. kategórie a jedna škola z 3. kategórie uviedli strach rodičov púšťať deti na akcie mimo bydliska a finančné dôvody, kvôli ktorým nechodia na lyžiarske zájazdy, výlety či exkurzie.

„Realizujeme pomerne veľké množstvo rôznych aktivít, ktoré vychádzajú z činnosti jednotlivých výchovných a preventívnych programov pod vedením koordinátorov. Žiaci zo SZP sa zapájajú aj do činnosti množstva záujmových útvarov (Mažoretky, Výpočtová technika, Tvorivý žiak, Biblický krúžok, Farbička, Šikovné ruky a i.).“ (ZŠ v štvrtej kategórii, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole je 61 – 100 %.)

„Mimotriednych aktivít na našej škole je mnoho. Od školských exkurzií počas školského roka, odborne zameraných, cez sezónne a sviatočné aktivity, ako je výroba adventných vencov, vianočná burza, karneval, víťanie jari, až po aktivity týkajúce sa etiky a morálky v spolupráci s UNICEF, Ligou proti rakovine, či už u nás na škole, alebo v spolupráci s inými školskými zariadeniami, či centrami voľného času. Zapojenie rómskych žiakov je absolútne plnohodnotné bez rozdielu. Dokonca sa na týchto žiakov upriamuje pozornosť a podpora.“ (ZŠ v prvej kategórii, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole je 2 – 20 %.)

„Rôzne podujatia kultúrneho, športového a zábavného charakteru, ktoré sú adresované všetkým žiakom školy bez rozdielu pôvodu so zámerom spájať komunitu žiakov našej školy. „Participácia žiakov z marginalizovaných rómskych komunít je stopercentná a nie je obmedzovaná predsudkami žiadnej zo zúčastnených strán, čo je pozitívom pre širšiu komunitu obce do budúcnosti.“ (ZŠ v tretej kategórii, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole je 41 – 60 %.)

„Kultúrno-výchovné podujatia sa snaží škola financovať zo vzdelávacích poukazov, aby boli rozpočty rodín žiakov zo SZP čo najmenej zaťažené a mohli sa ich žiaci zúčastňovať.“ (ZŠ v tretej kategórii, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole je 41 – 60 %.)

Oblasť: Realizácia aktivít pre rodičov a zastúpenie rodičov rómskych žiakov zo SZP

- Účasť rómskych rodičov zo SZP na organizovaných akciách školy bola v rámci piatich kategórií rôzna – od 100 % účasti po žiadnu, pretože škola pre nich nič neorganizuje.
- Tri školy v 1. kategórii a jedna škola v 4. kategórii uvádzajú, že nerealizujú žiadne aktivity pre rodičov. Ako dôvod uviedli nízky počet týchto rodičov (škola z 1. kategórie) a nezáujem (škola zo 4. kategórie).
- Dve školy z 1. až 4. kategórie uvádzajú, že rómski rodičia sa aktivít nezúčastňujú. Dôvodom je nezáujem, žiadny zmysel pre zodpovednosť, účasť len rodičov „bezproblémových“ detí, problém prísť, „keď treba, nieto ešte navyše“.
- Vo všetkých kategóriách osem škôl uvádza dobrú až 100 % účasť rodičov rómskych žiakov zo SZP na akciách školy. Tieto školy majú v ponuke aj konzultačné hodiny, stimulačné programy, účasť na organizácii akcií pre deti (rodičia sú členmi ZRPS) i aktívnu účasť na športových súťažiach.
- Napriec kategóriami neboli pozorované významné rozdiely medzi školami, týkajúce sa aktivít pre rodičov a účasti rómskych rodičov v nich.

„Aj rómski rodičia sú členmi ZRPS a podieľajú sa na aktivitách organizovaných pre deti – Mikuláš, karneval, oslavy MDD. Zúčastňujú sa stolnotenisového turnaja, sú členmi volejbalového družstva pri príležitosti volejbalového turnaja.“ (ZŠ v druhej kategórii, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole je 21 – 40 %.)

„Pre všetkých rodičov pravidelne organizujeme rodičovské združenia a učitelia majú určené pre rodičov aj konzultačné hodiny. Pravidelne organizujeme kultúrne vystúpenia pre rodičov, napr. pri príležitosti Dňa matiek, na Mikuláša, Vianočnú burzu. Rodičia na tieto podujatia veľmi radi chodia, pretože majú možnosť vidieť svoje deti pri činnostiach, v ktorých sú veľmi šikovné.“ (ZŠ v štvrtej kategórii, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole je 61 – 100 %.)

Oblasť: Prekážky realizácie inkluzívneho prístupu

- Prekážky inkluzívneho prístupu zahŕňali päť oblastí – prekážky zo strany školy, zo strany žiakov, zo strany rodičov, „iné“ a „žiadne.“
- Päť z 20 základných škôl neuviedlo žiadne prekážky pri podpore inkluzívneho prístupu školy.
- Rovnaký počet vyjadrení (päť z 20) sa týkalo finančných/ekonomických problémov a s tým súvisiaceho personálneho vybavenia škôl.
- Opäť rovnaký počet výrokov ako prekážku inkluzívneho prístupu uvádzal nezaujím rodičov.
- Viac výrokov sme zaznamenali aj k zlej dochádzke žiakov (3 z 20) a nedostatočnej spolupráci rodičov so školou (2 z 20).
- Ostatné výroky uvádzali bežné prekážky zo strany škôl (materiálne vybavenie, podmienky vzdelávania, zloženie tried) i kritiku do vlastných radov (nový prístup – neznámy v našej vzdelávacej praxi; neochota k zmenám).
- Ďalšie výroky sa týkali nedostatku financií na cestovné žiakov, hygienických prekážok z ich strany, neochoty spolupracovať a nízkeho vzdelania rodičov.
- V oblasti „iné“ boli medzi prekážkami uvedené: nedostatok času na realizáciu inkluzívneho prístupu, napäté vzťahy medzi rómskym a majoritným obyvateľstvom, sociálno-patologické javy, chudoba a zažité modely správania.

„Mnohokrát sú to výlučne ekonomické prekážky, ktoré ale vieme alternatívne riešiť s podporou zriaďovateľa, obecnej firmy, financií z projektov alebo s podporou neziskových organizácií.“ (ZŠ v tretej kategórii, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole je 41 – 60 %.)

„Zažité modely správania pedagogických zamestnancov. Neochota prispôbiť sa novej politike školy vo vzťahu k najdôležitejšiemu partnerovi – žiakovi.“ (ZŠ v tretej kategórii, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole je 41 – 60 %.)

Oblasť: Východiská pri tvorbe Školského vzdelávacieho programu (ďalej „ŠkVP“)

- Hlavnými východiskami pri tvorbe ŠKVP sú škola (12 z 20 odpovedí) a žiak (rovnako 12 odpovedí z 20). Väčšina škôl uviedla obe východiská.
- Ďalej to bol Štátny vzdelávací program (6 odpovedí) a požiadavky rodičov, či spolupráca s nimi (3 odpovede).
- Tri školy si pri výpovedi zmýlili obsah s východiskami a uvádzali, ktoré predmety obsahuje ich ŠkVP.

„Zameriavali sme sa na možnosti našej školy, jej vybavenosť, prostredie, kde sa nachádza. Samozrejme nesmierne dôležitá je aj skladba našich žiakov. Veľmi dôležité pre nás je pripraviť žiakov na život. Preto sme rozšírili ŠkVP o predmet pracovné vyučovanie aj na II. stupni. V predmete sú zahrnuté všetky zložky – od prác v dielni, pestovateľské práce, príprava na domácnosť. Sústredili sme sa aj na vyučovanie zamerané na IKT. Naši žiaci potrebujú veľa názorných podnetov. Samozrejme, venujeme sa aj jazykom, ponúkame na škole okrem ANJ aj NEJ a RUJ.“ (ZŠ v tretej kategórii, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole je 41 – 60 %.)

Oblasť: Podiel na tvorbe/zadefinovaní požiadaviek na rozvoj žiaka vo voľnom čase

- Až 14 z 20 riaditeľov základnej školy uviedlo, že podiel na tvorbe/zadefinovaní požiadaviek na rozvoj žiaka vo voľnom čase majú pedagogickí zamestnanci.
- V šiestich odpovediach uviedli, že na tvorbe/zadefinovaní požiadaviek sa podieľajú rodičia, rovnaký počet odpovedí uvádzalo vedenie školy.
- Podiel vychovávateľov v ŠKD na zadefinovaní požiadaviek bol uvedený v 4 odpovediach.
- Po tri odpovede uvádzali podiel triedneho učiteľa.
- Podiel vedúcich záujmových útvarov uvádzali po dve odpovede.

- Po jednej boli uvedené inštitúcie poskytujúce záujmovú činnosť, odborní zamestnanci, nepedagogickí zamestnanci, dobrovoľníci, organizácie v obci, pedagogickí asistenti a koordinátori.
- Len jedna škola z 20 uviedla pri tvorbe požiadaviek na rozvoj žiaka na 1. mieste záujem samotného žiaka.

„Triedny učiteľ, vedúci záujmových útvarov, rodič a inštitúcie pôsobiace v rámci mesta, poskytujúce záujmovú činnosť.“ (ZŠ v prvej kategórii, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole je 2 – 20 %.)

Oblasť: Smerovanie školy

- Až v 15 odpovediach z 20 riaditeľia základných škôl uviedli, že smerovanie školy je zamerané na žiaka. Toto smerovanie uviedli školy zo všetkých piatich kategórií.
- Riaditelia dvoch základných z 1. kategórie uviedli, že smerovanie školy je zamerané na spokojnosť rodičov.
- S frekvenciou výskytu v jednej odpovedi sa vyskytli smerovania škôl typu mimoškolské záujmy (šport, detská dramatická tvorivosť, folklór); predmety (vyučovanie cudzích jazykov, regionálne zameranie); dobrý učiteľ a podpora inkluzívneho vzdelávania. Odpovede opäť uvádzali školy z rôznych kategórií.

„Rešpektovať individualitu žiaka, začleniť každého žiaka do hlavného vzdelávacieho prúdu, školiť pedagógov k práci so žiakmi zo SZP, pripraviť každého žiaka na úspešný prechod na vyššie sekundárne vzdelávanie.“ (ZŠ v tretej kategórii, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole je 41 – 60 %.)

Oblasť: Realizácia projektov v škole zameraných na voľný čas

- Najviac projektov týkajúcich sa voľného času realizovali základné školy v 2. kategórii (41 – 60 % rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov). Ani jedna z týchto škôl neuviedla, že nerealizuje žiadny projekt.
- Najmenej projektov uviedli školy v 4. kategórii (61 – 80 % rómskych žiakov zo SZP). Dve z týchto škôl uviedli, že momentálne nerealizujú žiadny projekt.
- 14 z 20 škôl všetkých kategórií realizuje minimálne jeden, maximálne 9 projektov (kategória 3), týkajúcich sa voľného času žiakov.
- Polovica riaditeľov (10 z 20) ako projekty týkajúce sa voľného času uviedla národné projekty zamerané na inkluzívne vzdelávanie, v rámci ktorých sa realizoval aj Celodenný výchovný systém (CVS). Šesť škôl z 1. až 3. kategórie uviedlo Projekt Inkluzívnej Edukácie PRINED, štyri školy zo 4. a 5. kategórie uviedli projekt Vzdelávaním pedagogických zamestnancov k inklúzii marginalizovaných rómskych komunít/MRK1. Uvedené národné projekty sú podporené z Európskeho sociálneho fondu (ESF).
- Štvrtina škôl (5 z 20) realizuje národný projekt Komplexný poradenský systém prevencie a ovplyvňovania sociálno-patologických javov. Z projektov týkajúcich sa prevencie socio-patologických javov boli uvedené aj projekty Zober loptu, nie drogy a Správaj sa normálne.
- Medzi projekty týkajúce sa voľného času riaditelia škôl 1. až 4. kategórie uvádzali športové projekty (5 x projekt Zober loptu, nie drogy, 1x MINI a MIDICOOLVOLLEY, Otvorená škola, Škola podporujúca zdravie či Adamko hravo-zdravo).
- Ďalšími frekventovanými boli projekty týkajúce sa zdravia (Škola podporujúca zdravie, Zdravá škola, Školské ovocie), ktoré tiež obsahujú voľnočasové aktivity.
- Z oblasti environmentálnych projektov týkajúcich sa aj voľného času boli uvedené projekty Zelená škola, Po stopách vody a Úsmev pre strom.
- Tri školy (kategória 3) uviedli čitateľské projekty – Od radosti z počúvania k radosti z čítania, Zvyšovanie vzdelanostnej úrovne príslušníkov MRK zameraný na podporu čitateľskej gramotnosti žiakov zo SZP a Prečítaj mi rozprávku.

- Zvyšné projekty môžeme zaradiť do kategórie iné (Červená stužka, Dopravné ihrisko, Záložka do knihy spojuje školy, Učíme sa učiť sa).
- Štyri z 20 ZŠ (kategória 3 a 5) realizujú projekty podporené zo štrukturálnych fondov EÚ, ktorých sú samy prijímateľmi. Jedna škola realizuje projekt podporený z Nórskeho fondu. Všetky z týchto projektov sú zamerané na inklúziu a týkajú sa aj voľného času žiakov.
- Šesť riaditeľov základných škôl z 20 (kategórie 1 a 4) uviedlo, že nerealizujú projekt týkajúci sa voľného času (dve z nich uviedli, že nerealizujú žiadny projekt).

Oblasť: Vnímanie inkluzivity školy v rámci voľného času žiakov

- Osem riaditeľov ZŠ zo všetkých kategórií sa o inklúzii vo voľnom čase vyjadrilo veľmi pozitívne. Vnímajú ju ako možnosť spoločného, zmysluplného trávenia voľného času žiakov, počas ktorého sa vytvárajú vzťahy medzi všetkými žiakmi, ako priestor na sebarealizáciu či rozvoj kreativity. Umožňuje viac sa venovať žiakom, zohľadňuje ich individuálne potreby.
- Tri odpovede škôl z 1. a 2. kategórie naznačujú, že riaditelia škôl vnímajú inklúziu školy v rámci voľného času len cez záujmové útvary.

„Inkluzivita školy je pozitívnou stránkou školy. Všetci žiaci majú možnosť zmysluplne tráviť voľný čas.“ (ZŠ v prvej kategórii, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole je 2 – 20 %.)

„Je potrebná na vytváranie zdravých vzťahov medzi všetkými žiakmi bez výnimky.“ (ZŠ v prvej kategórii, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole je 2 – 20 %.)

„Pozitívne. Zameriavame sa na vlastné aktivity školy a reflektujeme tak špecifiká žiakov, pretože rómski žiaci zo SZP potrebujú stále nové a nové inovačné metódy pri výchove a vzdelávaní.“ (ZŠ v piatej kategórii, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole je 81 – 100 %.)

„Veľmi pozitívne vnímam už ukončené aktivity projektu MRKI, kde projekt zastrelil aktivity v popoludňajších hodinách a celkovo ukázal princípy fungovania celodenného výchovného systému, Avšak normatívne financovanie v dnešnej podobe neumožňuje školám plne tento model realizovať.“ (ZŠ v tretej kategórii, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole je 41 – 60 %.)

Oblasť: Zapájanie rómskych žiakov zo SZP do organizovaných voľnočasových aktivít

- Osem riaditeľov ZŠ (kategórie 1 až 5) uviedlo, že do organizovaných voľnočasových aktivít zapájajú všetkých žiakov.
- Štyria riaditelia (kategórie 1 a 4) uviedli, že učitelia žiakov rôznym spôsobom motivujú (rozhovormi, ukázkami fotografií z činnosti), zohľadňujú ich záujmy, rozprávajú sa s nimi a podobne.
- Vo svojich odpovediach štyria riaditelia (kategórie 1, 4 a 5) zdôraznili formu voľnočasových aktivít, do ktorých sú rómski žiaci zapájaní. Uvádzali záujmové útvary a školské kluby.
- Odpovede, že zapájanie rómskych žiakov zo SZP je na báze dobrovoľnosti, uviedli dvaja riaditelia (1. a 2. kategória).
- Dvaja riaditelia 1. a 2. kategórie uviedli, že rómski žiaci v ich školách nemajú záujem o zapájanie sa do voľnočasových aktivít.

2.2 Riadený štruktúrovaný rozhovor s vedúcimi školských klubov detí

Školské kluby detí (ďalej len „ŠKD“) zabezpečujú pre žiakov, ktoré plnia povinnú školskú dochádzku na základnej škole, nenáročnú záujmovú činnosť podľa výchovného programu školského zariadenia zameranú na ich prípravu na vyučovanie a na uspokojovanie a rozvíjanie ich záujmov v čase mimo vyučovania a v čase školských prázdnin. Nadväzujú na program školy, a preto vychádzajú zo Štátneho vzdelávacieho programu a Školského vzdelávacieho programu.

Cieľ

Cieľom rozhovorov s vedúcimi školských klubov bolo zistiť:

- na akom princípe sú žiaci delení do oddelení v školských kluboch;
- aké sú dôvody, pre ktoré sa rómski žiaci nezapájajú do činnosti školských klubov;
- aké sú návrhy vedúcich výchovy na zapojenie rómskych žiakov zo SZP do činnosti ŠKD;
- ako vedúce výchovy hodnotia vzájomnú interakciu medzi rómskymi a nerómskymi žiakmi v ŠKD.

Ďalším cieľom bolo získať prehľad o cielenom zapájaní rómskych žiakov zo SZP do činnosti ŠKD a o výsledkoch týchto snažení, o realizovaných nadštandardných programoch i o spôsobe a frekvencii spolupráce ŠKD s inými subjektmi.

Charakteristika výberového súboru

Ďalšou fázou kvalitatívneho výskumu boli rozhovory s vedúcimi ŠKD na základných školách v Banskobystrickom, Košickom a Prešovskom kraji, v ktorých sa realizoval výskum. Rozhovorov sa zúčastnilo spolu 18 respondentiek. Rozhovory boli realizované v mesiacoch september a október 2015 na osemnástich z 20 základných škôl (v dvoch ZŠ kvôli dvojzmennej prevádzke a priestorovým dôvodom školský klub detí nemajú). Rozhovor obsahoval 7 otázok, dĺžka jeho trvania bola približne 30 – 40 minút. Všetky školské kluby navštevujú prevažne žiaci 1. stupňa, tri z nich navštevujú aj žiaci 2. stupňa. Podmienkou pre prijatie je žiadosť rodičov.

Školy sme rozdelili do 5 kategórií podľa percentuálneho zastúpenia rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov na základnej škole. Rozdelenie škôl podľa kategórií bolo takéto:

- v prvej kategórii, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole bol 2 – 20 %, bolo 7 základných škôl;
- v druhej kategórii, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole bol 21 – 40 %, boli 3 základné školy;
- v tretej kategórii, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole bol 41 – 60 %, boli 4 základné školy;
- v štvrtej kategórii, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole bol 61 – 100 %, boli 3 základné školy;
- v piatej kategórii, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole bol 81 – 100 %, bola 1 základná škola.

Analýza rozhovorov

V tejto časti prezentujeme analýzu rozhovorov s vedúcimi školských klubov detí na základných školách. Z vyjadrení sme vybrali len tie, ktoré deklarujú pozitívne príklady uplatňovania inkluzívnych prístupov so zameraním na zapájanie rómskych žiakov zo SZP do činností školských klubov detí. Kvôli prehľadnosti sme situáciu na školách a výpovede respondentiek sledovali v rámci vytvorených piatich kategórií škôl.

Oblasť: Vytváranie oddelení a rozdeľovanie žiakov v ŠKD

- Štyri z 18 školských klubov uviedli, že do ich činnosti nie sú zapojení rómski žiaci zo SZP. Tento fakt vedúce výchovy zdôvodňovali nezáujmom rodičov, finančnými nákladmi a v jednom prípade sťažnými prevádzkovými podmienkami (alokované pracovisko – len 1 oddelenie ŠKD). Každá z týchto škôl patrila do inej kategórie – od 15,34 % po 73,6 % rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov.
- Päť škôl má len jedno oddelenie, v ktorom sú žiaci zmiešaní. Títo žiaci sú prijímaní podľa záujmu. Jedna zo škôl si stanovila kritérium prijímať len žiakov nultého ročníka (škola v kategórii 41 – 60 % rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov).
- Dve školy majú v ŠKD 100 % rómskych žiakov zo SZP. Ide o školy v kategóriách 3 a 5. Škola v 3. kategórii žiakov rozdeľuje do troch oddelení podľa ročníkov a počtu žiakov. Škola v 5. kategórii si zadala pre prijímanie žiakov do ŠKD kritérium hmotnej núdze, pretože títo žiaci sú oslobodení od poplatkov.

- Kritériom pre vytváranie oddelení ŠKD a rozdeľovanie žiakov v nich sú teda vek, počty žiakov či prevádzkové podmienky školy (striedavé vyučovanie, priestorové podmienky). Ak sú školy priestorovo limitované, ale majú rómskych žiakov zo SZP, určia si kritérium výberu žiakov (nultý ročník, hmotná núdza).
- Hlavné príčiny nezáujmu rómskych detí zo SZP o ŠKD sú podľa vedúcich výchovy predovšetkým zo strany rodičov (sociálne a ekonomické podmienky, nezamestnanosť, nezáujem o ŠKD, nezáujem o vzdelanie ich detí). Takmer polovica škôl (8 z 18) však uviedla, že tieto deti aj ich rodičia majú záujem o ŠKD a aj ich navštevujú.

„Do ŠKD v našej škole sú rómske deti zapájané už dlhé roky. O zaradenie detí do ŠKD zo strany rodičov bol vždy záujem.“ (Tretia kategória, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole bol 41 – 60 %.)

„Žiaci našej školy sa zapájajú do výchovy mimo vyučovania pravidelne, pretože svoj voľný čas radšej trávi cez týždeň v škole, ako doma. Menej sa zapájajú len tí žiaci, ktorí bývajú mimo obce...“ (Piata kategória, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole bol 81 – 100 %.)

„V našich oddeleniach evidujeme aj rómskych žiakov. V plnej miere platia poplatok. Pokiaľ je tu z ich strany nezáujem o ŠKD, rozhodujú financie a možno i voľný čas rodičov.“ (Prvá kategória, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole bol 2 – 20 %.)

„Rómski žiaci navštevujú ŠKD, nakoľko sú z 11 spádových obcí a poplatok je len 2 eurá.“ (Tretia kategória, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole bol 41 – 60 %.)

Oblasť: Návrhy na zapojenie rómskych žiakov zo SZP do činnosti ŠKD

- Desiat z 18 ŠKD navrhovalo iniciatívu na zapojenie rómskych žiakov zo SZP do ŠKD zo strany školy. Najviac návrhov sa týkalo motivácie rodičov, odpustenia poplatkov, oslovenia partnerských subjektov (samospráva, terénni pracovníci) či systémových zmien (odpustenie poplatkov, povinná predškolská príprava). Len jedna vedúca výchovy navrhla zatriaktívnenie programu ŠKD.
- Tri školské kluby navrhli ponechať iniciatívu na strane rodičov. Išlo o dva ŠKD zo školy 1. kategórie (do 20 % rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole) a ŠKD zo školy 5. kategórie, ktorá má 100 % rómskych žiakov.
- Štyri školské kluby neuviedli žiadne návrhy, pretože ich navštevujú rómski žiaci zo SZP a s ich zapojením problémy nie sú. Privítali by viac financií zo strany obce, aby mohli pokryť záujem všetkých žiakov.
- Dva ŠKD neuviedli žiadne návrhy. Navštevuje ich 0 % a 10,6 % rómskych žiakov zo SZP. Jedna zo škôl uviedla prevádzkové dôvody (len 1 oddelenie), druhá rešpektuje rozhodnutie rodičov nedávať deti do ŠKD.

„Pomáhajú rozhovory s rómskymi rodičmi a sociálnymi pracovníkmi, ktorí ich majú v obvode.“ (Prvá kategória, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole bol 2 – 20 %.)

Oblasť: Výsledky snáh o zapojenie rómskych žiakov zo SZP do ŠKD

- Šesť z 18 školských klubov nevyvíjalo žiadne snahy na to, aby zapojili rómskych žiakov zo SZP do ŠKD. Štyri z týchto klubov nenavštevujú rómski žiaci zo SZP, pritom sa nachádzajú v školách s 15,34 – 73,6 % rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov.
- Pesimisticky sa vyjadrili dva školské kluby z 1. a 2. kategórie. Tvrdili, že už realizovali všetko možné, aby do svojej činnosti zapojili rómskych žiakov zo SZP, ale ich snahy nepriniesli žiadny výsledok.
- Štyri školské kluby realizovali pohovory s rodičmi, dve viac spolupracujú s triednymi učiteľmi, jedna so sociálnymi pracovníkmi. Len jedna z týchto snáh priniesla pozitívny výsledok.
- Pozitívne výsledky dosiahli tri školské kluby, ktoré vsadili na atraktívnejší program (školy 1. a 4. kategórie) a odpustenie poplatku (škola 2. kategórie).
- Tri školské kluby nepotrebnú vynakladať úsilie v tejto oblasti, pretože týchto žiakov majú zapojených.

„Snažíme sa, aby rómske deti mali napísané domáce úlohy, pripravujeme pre nich zaujímavé podujatia, vedieme tanečné krúžky, s ktorými sa zúčastňujeme na rôznych spoločenských akciách, využívame telocvičňu na športové aktivity, počítače a i.“ (Prvá kategória, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole bol 2 – 20 %.)

„Žiaci, ktorí sú v hmotnej núdzi, majú odpustený poplatok za ŠKD. Niektorí z týchto žiakov sa na základe toho prihlásili do ŠKD.“ (Druhá kategória, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole bol 21 – 40 %.)

„...ale mám záujem v budúcom školskom roku oslovit' aj rómskych žiakov, s cieľom zvýšiť prípravu na vyučovanie a aby došlo aj k rozvoju osobnosti samotného žiaka.“ (Druhá kategória, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole bol 21 – 40 %.)

Oblasť: Hodnotenie vzájomnej interakcie medzi rómskymi a nerómskymi žiakmi

- 9 vedúcich výchovy uvádza, že v interakcii medzi rómskymi a nerómskymi deťmi nie sú žiadne problémy.
- V siedmich prípadoch neboli uvedené odpovede. V týchto ŠKD majú len rómskych žiakov, alebo nemajú žiadneho rómskeho žiaka zo SZP.
- Len v dvoch prípadoch zo 18 vedúce výchovy uvádzajú individuálne problémy – napríklad nedostatočná hygiena detí. V oboch prípadoch išlo o školy 1. kategórie (0 – 20 % rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole).

„Deti v školskom klube sa navzájom rešpektujú a vychádzajú spolu.“ (Prvá kategória, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole bol 2 – 20 %.)

„Pozitívne. V našich oddeleniach nepoukazujeme na rozdiely, ale na to, čo máme spoločné a vyzdvihujeme to, čo je pozitívne. Medzi deťmi sú priateľstvá a škriepky bez rozdielu.“ (Prvá kategória, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole bol 2 – 20 %.)

„Deti ako kolektív z jednej triedy sa navzájom poznajú, podporujeme ich, aby si navzájom pomáhali, znášali sa, nerobili medzi sebou rozdiely.“ (Prvá kategória, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole bol 2 – 20 %.)

Oblasť: Realizácia nadštandardných programov

- Desať z 18 vedúcich výchovy uviedlo, že ich ŠKD nerealizuje nadštandardné programy. Za nadštandardný považovali každý program, ktorý je nad rámec bežnej činnosti ŠKD.
- V ôsmich z 18 odpovedí vedúce výchovy uviedli ako nadštandardné programy väčšie spoločné akcie, ktoré sú nad rámec bežnej činnosti ŠKD. Niektoré školy uviedli spoločné akcie i projekty.
- Tri zo školských klubov sú zapojené do realizácie veľkých projektov, zameraných na rómskych žiakov zo SZP. Tieto vedúce výchovy považujú za nadštandardný program systematickú činnosť v projekte, zameranom na prácu s rómskymi žiakmi zo SZP.

„Realizovali sme spoločnú školskú akciu pod názvom „Integrácia“, kde sme sa zúčastnili spoločného večera v Športovej hale.“ (Piata kategória, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole bol 81 – 100 %.)

„V školskom roku 2014/2015 sa v škole realizoval projekt inkluzívnej edukácie PRINED a v spolupráci s ŠKD pracoval inkluzívny tím na popoludňajšej príprave na vyučovanie so žiakmi zo SZP, pri návštevách v rodinách preventívneho a informačného charakteru.“ (Prvá kategória, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole bol 2 – 20 %.)

„Škola je zapojená v Nórskom projekte a MRK1.“ (Piata kategória, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole bol 81 – 100 %.)

Oblasť: Popis a frekvencia spolupráce s partnermi

- 7 z 18 vedúcich ŠKD uviedlo spoluprácu so širšou komunitou školy, do ktorej patria partneri mimo školy – knižnice, centrá voľného času, dopravné ihriská, miestny úrad, domov dôchodcov, ROCEPO a podobne.
- Len dva školské kluby uviedli, že spolupracujú len s užšou komunitou školy, do ktorej patria žiaci, rodičia a pedagogickí zamestnanci školy.
- Tri školské kluby neuviedli žiadny typ spolupráce. Dva z nich nenavštevujú rómski žiaci zo SZP, jeden ŠKD má 24 % týchto žiakov v oddeleniach.

„Návšteva obecnej knižnice, spolupracujeme s detským dopravným ihriskom, s osvetovým strediskom a umeleckou školou.“ (Piata kategória, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole bol 81 – 100 %.)

„ROCEPO, mestský úrad – odbor sociálnych vecí a rodiny, komunitné centrum.“ (Prvá kategória, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole bol 2 – 20 %.)

„S každým, kto má záujem a snahu posunúť proces výchovy a vzdelávania k stanoveným cieľom.“ (Prvá kategória, kde podiel rómskych žiakov zo SZP z celkového počtu žiakov v škole bol 2 – 20 %.)

3 Inkluzívne prístupy dobrej praxe výchovy vo voľnom čase v Lučenci

3.1 Fokusová diskusia

Štátna politika vo vzťahu k mládeži zahŕňa oblasti života mladých ľudí, ktoré sú v agende viacerých orgánov štátnej správy. Preto tvorba a implementácia efektívnej politiky vo vzťahu k mladej generácii nevyhnutne vyžaduje spoluprácu medzi dotknutými rezortmi a ostatnými orgánmi štátnej správy, v ktorých predmete činnosti sa vyskytujú opatrenia dotýkajúce sa mládeže.

Cieľ

Na základe analýzy zapájania sa rómskych žiakov a mládeže zo SZP do organizovaných voľnočasových aktivít v CVČ sa pracovná skupina výskumnej úlohy rozhodla realizovať kvalitatívny výskum v rámci *follow up research*, zameraný na zdokumentovanie pozitívneho príkladu deklarovaných výchovných stratégií v meste Lučenec. Ambíciou je reflektovať niektoré zaujímavé momenty z hľadiska praxe.

Hlavným cieľom skupinovej diskusie bolo:

- reflektovať úroveň spolupráce subjektov, ktoré sa orientujú na výchovu a vzdelávanie detí a mládeže;
- prezentovať niektoré zaujímavé momenty z hľadiska praxe.

Realizačný rámec fokusovej diskusie

Táto časť kvalitatívneho výskumu bola zrealizovaná 30. novembra 2015 v Lučenci metódou skupinovej diskusie (*focus group*). Fokusové diskusie umožňujú kvalitatívnu analýzu názorov a postojov účastníkov skupinovej diskusie, ako aj ich spontánnych reakcií na názory ostatných účastníkov. Pri skupinových diskusiách sa zohľadňuje každý názor, ktorý bol v diskusii prezentovaný. Potom sa berie do úvahy aj frekvencia jednotlivých názorov.

Štruktúra analyzovanej vzorky

Celkovo sa na diskusii zúčastnili 4 členovia pracovného tímu (M) a 4 respondenti (Z). Na začiatku fokusovej diskusie sme respondentom vysvetlili, že nás zaujímajú ich názory a postoje. Diskusia prebiehala v dobrej atmosfére. Respondenti sa aktívne zapájali do diskusie, mali inteligentné a kultivované vystupovanie.

Tabuľka 15 Charakteristika členov pracovného tímu

Pohlavie	Meno a priezvisko	Pracovisko
M1	Mgr. Jana Miháliková, PhD.	IUVENTA, Bratislava
M2	doc. PaedDr. Ivan Pavlov, PhD.	Pedagogická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
M3	Mgr. Lucia Király Csajka	IUVENTA, Bratislava
M4	doc. PaedDr. Alica Petrasová, PhD.	Pedagogická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove

Tabuľka 16 Charakteristika respondentov

Pohlavie	Meno a priezvisko	Pracovisko
----------	-------------------	------------

Z1	PhDr. Magdaléna Káčeríková	vedúca oddelenia školstva, sociálnych vecí, kultúry a športu v Lučenci
Z2	Mgr. Jana Dudášová	riadiateľka ZŠ L. Novomeského v Lučenci
Z3	Mgr. Jana Murgašová	riadiateľka Centra voľného času Magnet v Lučenci
Z4	Na žiadosť účastníka meno neuvádzame.	Účastník zastupuje špeciálne školstvo.

Okruhy fokusovej diskusie

A. Dôvody pre zavádzanie inkluzívnych prístupov vo voľnom čase

Otázky:

- Čo vás motivovalo k realizácii inkluzívnych prístupov?
- Aké sú výhody zavádzania inkluzívnych prístupov pre rómske deti a mládež zo sociálne znevýhodneného prostredia?

B. Opatrenia na podporu inkluzívnych prístupov

Otázky:

- Aké opatrenia (napr.: organizačné, materiálne, personálne, pedagogické a pod.) ste prijali na zabezpečenie/fungovanie inkluzívnych prístupov?
- V čom boli opatrenia špecifické vo vzťahu k rómskym deťom a mládeži zo sociálne znevýhodneného prostredia?

C. Pozitívne skúsenosti z realizácie inkluzívnych prístupov

Podtémy:

- Uveďte tri príklady pedagogických postupov na podporu inkluzívnych prístupov.
- Špecifikujte ich vo vzťahu k rómskym deťom a mládeži zo sociálne znevýhodneného prostredia.

Prepis fokusovej diskusie

Dôvody pre zavádzanie inkluzívnych prístupov vo voľnom čase

Z1: Vyplývalo to z viacerých dôvodov. Jedným z dôvodov je to, že máme tých rómskych spoluobčanov sústredených v takých lokalitách, z ktorých Rapovská križovatka je vlastne v extraviláne mesta, čiže je takých 5 – 6 km od mesta, ale je súčasťou mesta. Potom je to Tkáčska v Opatovej, Lúčna v meste a boli ďalšie lokality, ktoré sa postupne rozplývajú, pretože tie domy boli v takom zlom technickom stave, že jednoducho mesto muselo týchto obyvateľov vystaňovať. Problémy bolo treba riešiť z viacerých dôvodov – jednak sťažnosti obyvateľov na správanie rómskych detí, na to, že tí obyvatelia znečisťujú to okolie. Robilo sa sociálne šetrenie v domácnostiach kvôli sociálnoprávnej ochrane detí, pretože robíme posudky alebo šetrenia pre UPSVaR. A takisto sme sa vlastne zamýšľali nad tým, keď sme pracovali s tými deťmi, že tie deti mnohokrát nie sú také, že by potrebovali chodiť do špeciálnej školy. Ide tu v prvom rade o to, že sa im v rodine nevenuje tak, ako sa venujú v iných rodinách a že tie deti, keď sme napríklad vymaľovali ozdoby na vianočný stromček, zistili sme, že nevedia ceruzku držať v ruke. Že také tie základné veci, tá motorika týkajúca sa písania a narábania s ním je málo rozvinutá. Že vedeli sa veľmi rýchlo napríklad naučiť básničku, alebo keď sme s nimi počítali, tak vedeli počítat, veľmi rýchlo sa to naučili. Ale tým, že sa im možno nevenuje, tak postupne ako keby záujem o to vzdelávanie u nich a o taký ten svoj rozvoj poklesol. Tak preto sme aj v období, keď začali pracovať u nás terénni sociálni pracovníci, začali sa venovať deťom na Tkáčskej ulici, kde v spolupráci s CVČ a v spolupráci s rodičmi sme im vlastne cez projekt zveľadili také malilinké ihrisko. Cez CVČ začal tanečný krúžok, pretože sú to činnosti – hudba, tanec sú im vlastné a cez toto sa nejako dá s nimi skontaktovať, priblížiť sa im a rozvíjať tie ich schopnosti.

Pokúsili sme sa o to aj na Rapovskej križovatke. Je tam trošku problém s tým, že je to v extraviláne mesta a nemali sme šťastnú ruku pri výbere komunitných sociálnych pracovníkov, ktorí nám začali pracovať vo februári tohto roku. Je to trošku také zvláštne, že boli vyberaní rómski pracovníci, ktorí v niektorých prípadoch sa aj štítali pracovať s týmito deťmi a rodinami. Napriek tomu sa nejaká činnosť

tam rozvinula. Dali sme si také nepísané krédo, že začneme to od tých detí a potom cez tie deti, ak sa nám tá práca osvedčí, budeme potom pracovať. Začali sme trochu aj s dospelými, ale hlavne cez tie deti potom by sme chceli pokračovať. Ešte by som chcela povedať, že naozaj úzko spolupracujeme so špeciálnou školou, ktorej pán riaditeľ sa častokrát zastaví „na meste“ (mestskom úrade) a riešia sa problémy, ktoré sa týkajú týchto detí.

Z4: Tá spolupráca je naozaj dobrá. Aj napriek tomu, že s tými deťmi sa začína pracovať v komunitnom centre, dovlím si tvrdiť, že ak ide o dieťa s mentálnym postihnutím, tak mentálne postihnutie sa bohužiaľ nedá vyliečiť ani odstrániť. Ale samozrejme je možné motivovať prostredníctvom týchto činností dieťa pre ďalšie vzdelávanie. Aj naše deti sa zúčastňujú niektorých aktivít komunitného centra, o čom sa pravidelne navzájom informujeme. Ale tá motivácia u nás v škole je hlavne to, že deti sú postihnuté a nejako sa musia prezentovať. Snažíme sa ich dostať do majoritnej spoločnosti cez záujmové útvary. V škole máme 9 ZÚ, ktoré sú samozrejme zamerané na tie aktivity, ktoré sú pre tieto deti vlastné. Cieľom nie je ani tak to, aby vedeli tancovať, ale samozrejme sebaaprezentácia dieťaťa, aby dokázalo vystupovať na verejnosti. Naše deti sa zúčastňujú filmových predstavení v spoločnosti detí zo ZŠ a myslím si, že tadiaľ tá cesta vedie, aby tie deti sa dostávali do prostredia majoritnej populácie. Ale nie na úkor toho, že sa im odoprie vzdelávanie podľa ich postihnutia. Myslím si, že ani to nie je správna cesta, o ktorej sa teraz stále hovorí, že tieto deti nepatria do špeciálnych škôl, deti sú v poriadku. No kto pracuje s postihnutými deťmi, vie, že správny riaditeľ školy nebojuje o dieťa cez papiere, ale jednoducho si dá záležať na tom, aby deti boli diagnostikované, aby tam boli tie deti, ktoré tam patria, a následne aby sa rozvíjali v rámci možností. Naša škola bola zapojená do niekoľkých projektov, ktoré riešilo ministerstvo školstva. V jednom z projektov sme boli zapojení spolu so základnou školou. Projekt riešil vzdelávanie detí s mentálnym postihnutím v hraničnom pásme. Aj napriek tomu, že sa urobili opatrenia, v súlade s projektom sa potvrdilo, že ich vzdelávanie bolo správne nastavené, že tieto deti, ktoré boli do projektu zaradené, boli v našej škole správne zaradené a pokiaľ došlo k nejakej zmene, tak sa to riešilo v spolupráci s pani riaditeľkou ZŠ.

Z2: Inklúzia – taký nový pojem v školstve. Skôr to berieme – možno že všetkým (alebo deťom) dať to, čo potrebujú podľa toho, že v tej škole by mali byť čo najdlhšie, hlavne tie deti, ktoré doma na to nemajú priestor a ktorým sa rodičia nevenujú.

Z1: Zatiaľ nepracujeme s rodinami, s rodičmi. Lebo možno že tu by sme mali vyvíjať väčšiu iniciatívu, nejako skúsiť s tými rodičmi popracovať, pretože dieťa. Pokiaľ je u nás v škole (sme školský obvod, kde sú aj deti zo SZP, väčšinou sú to deti rómske, ale nielen rómske), veľmi sa nám osvedčilo čím dlhšie ich ponechať v škole, ponúknuť im aktivity smerované k tomu, aby pochopili, že v spolupráci s ostatnými intaktnými deťmi alebo deťmi, ktoré nemajú takéto znevýhodnenie, tak začleniť sa, využiť to ich nadanie alebo v čom sú dobrí. Aby aj ony zažili úspech. Pretože je strašne potrebné, v škole to vidíme – potrebujú zažiť úspech, nielen že „vy ste na okraji, vy nič neviete“ a podobne. Pretože si dobrý vo výtvarnej, si dobrý v speve, si dobrý v tanci, vo futbale – a toto im treba dokázať, že nemusia robiť vandalizmus, nemusia inde si vybiť svoju energiu, ale že toto ponúknuť tej škole. V tomto vidím ohromný význam inklúzie. Samozrejme, ak to chceme urobiť celoplošne v štáte, je na to potrebné veľmi sa pripraviť. Školám poskytnúť personálne, finančné a iné podmienky, lebo bez toho to tiež nejde. Lebo jedna vec je robiť s deťmi – lenže viete, teraz sa zvyšujú počty žiakov. Máte žiakov (teraz budem hovoriť obrazne) – jednotkári, trojkári, štvorkári, päťkári. Do toho sú ADHD, do toho máme individuálne začlenených štyroch – piatich, a ešte chcú, aby tam boli aj možno deti, ktoré majú ľahké mentálne postihnutie (A variant), nejaký autista, nejaký Asperger. Toto všetko je v jednej triede. Ten učiteľ má čo robiť, aby proste – koho? vzdelávať, koho? vychovávať, ako to všetko? Keď na asistentov je málo peňazí stále atď. A ešte chceme, aby sme tie detičky podržali na záujmových útvaroch, ktoré zase väčšinou robí ten učiteľ, lebo nemá to kto iný robiť – čiže do tej 16.00 – 16:30 – 17:00 by mal byť vkuse v škole. Jednoducho nemysliteľné, nezvládnuteľné fyzicky pre toho človeka. Ale určite inklúzia áno, ale treba sa na to dobre pripraviť.

My sme videli výsledky, lebo v projektoch, ktoré u nás prebehli (aj končia dnešným dňom), tak sa nám to osvedčilo. Deti mali menej neospravedlnených hodín, chodili na záujmové útvary a možno aj pochopili niektoré veci, ktoré aj doma potom rozprávajú, že: „Mami, takto sa to dá, takto sa to môže robiť“ aj ináč, ako to vidia doma. Takže určite, v tomto je význam.

Z3: Naším zriaďovateľom je mesto Lučenec, takže požiadavky aj ohľadom inklúzie vychádzajú vlastne od nášho zriaďovateľa.

Všetka táto práca je ľudoch. Mali sme jednu pani kolegyňu, ktorá sa strašne venovala rómskym deťom, žiaľ nám odišla do invalidného dôchodku. Vychovala Vierku Berkyovú ako speváčku, vychovala Nikolettu Balogovú ako speváčku, čo boli vlastne superstaristky. Robievali sme Lučeneckého vrabca 5 ročníkov, bývala to vždy veľká akcia – na jednej strane súťaž, ale tiež nahranie CD finalistami v improvizovanom štúdiu zapožičanom externým pracovníkom CVČ. Väčšinou boli súťažiacimi Rómovia (majú spev, tanec, rytmus v tele), ale súťažili aj biele deti, samozrejme. Bola to veľká akcia s tristočlenným obecnstvom, ktorá sa robila v dome kultúry.

Cca pred 5 rokmi sme vytypovali lokalitu Zvolenskú cestu, také kvázi cigánske geto, kde bolo veľa detí a táto bytovka bola najbližšie k nášmu CVČ a začali práve s touto komunitou pracovať – ponúkli sme deťom aktivity vo voľnom čase. Toto bol taký najväčší projekt aj požiadavka zo strany mesta, že začneme odiaľto. Naša ponuka bola v oblasti tanca, hry na hudobný nástroj, výtvarné techniky a počítače.

Bola to do istej miery náhoda, že začali chodiť sem v septembri, keď robíme nábor do krúžkov, rómske deti aj na základe tej našej ponuky. Objavila sa skupina, že museli odísť z CESPOM-u, neviem, že prečo, potom z OZ Ebenové slnko, tam chodili 2 mesiace

A tak sa zorganizovala skupinka asi 7 detí, ktoré chceli pokračovať a potom pritiahli ďalších, prevažne z bytovky na Zvolenskej ceste, a tiež sa začala naša spolupráca s Krízovým centrom AMORET v Lučenci.

Našu pravidelnú činnosť sme začali veľmi rozpačito: „No, vy nás určite oklamete tak, ako nás oklamali tam. Stále nás odpisovali, a my sme chceli vystupovať, proste na vystúpenie sme žiadne nešli,“ boli ich slová. Borili sme sa s disciplínou, hygienou, zháňaním oblečenia, zabezpečením miesta na vystúpenie a pod. Ale podarila sa skupinka – 20 detí. Zorganizovali sme vystúpenia, aby sa o tom len nerozprávalo. Našla som internátnu školu, kde vlastne pokračujú žiaci zo špeciálnej školy v odboroch kuchár, čašník a ďalšie robotnícke povolania. Oni tam mali tiež mažoretky svoje, ľudový tanec, cigánsky tanec a mali problém s vystúpeniami – tak sme sa dohodli, že pôjdeme vystupovať k nim. Potom sme sa dohodli, že oni prídu sem k nám do CVČ na vystúpenie a diskotéku.

A potom sme robili veľký projekt – Bailando sa to volalo, my sme dali svojich súťažiacich do súťaže, a internátna škola svojich súťažiacich, máme z toho CD – super.

Prišli aj rodičia, Cigánka kojila dieťa dvojtzádnové. Všetko to tam spievalo, hralo, diskotéka – tancovali súťažiaci, obecnstvo (deti, rodičia...).

Popri tom sme mali ešte aj skupinu moderného tanca – členmi boli síce rómske dievčatá, ale veľmi kultivované. Vedúcim bol chalan – Róm, veľmi dobrý tanečník, ktorého ocenil aj Laci Strike (osvedčilo sa nám to, že vedúceho robil Róm., vekovo blízky členom krúžku). Členov bolo 8 a chodili vystupovať, keď prišiel olympijský oheň do Lučenca a zúčastnili sa aj 2-krát regionálnej prehladky v modernom tanci o Pohár primátorky mesta Lučenec.

Vlani bol projekt KOMPRAX, čo robili pracovníčky z mestského úradu a tie nás požiadali, že súčasťou je aj odprezentovať, čo sa u nás v CVČ robí, aké krúžky by mohli vzniknúť v ďalšej lokalite, kde je zvýšený výskyt rómskej populácie. Touto lokalitou bola Tkáčska ulica v Opatove. V jednej časti telocvične v Opatovej sme ponúkali výtvarnú dielňu, v druhej sme športovali, konkrétne sa hral florbal, ako ponuka na voľnočasové aktivity, a v tretej sme mali tanec. Robila sa anketa medzi deťmi, že o čo by mali záujem. Samozrejme, ako najobľúbenejšia činnosť vyšiel tanec.

Vznikol z toho tanečný krúžok, vedúcim ktorého bol rómsky chalan – študent konzervatória v Banskej Bystrici. Problémom bola disciplína, dokonca došlo k bitke. To bol dôvod, prečo prestal krúžok fungovať.

M2: Tam je... priamo v lokalitách?

Z3: Áno, oni sú tam presťahovaní, zo Zvolenskej ich presťahovali do Opatovej. V Opatovej boli petície proti spôsobu života, akým táto skupina občanov žije, a preto sme sa snažili pre nich, resp. pre ich deti, vytvoriť podmienky na zmysluplné trávenie voľného času.

Vlani ešte chodili k nám na počítače rómske deti, my však máme staré počítače ešte z Infoveku. Iné deti na to nebudú chodiť, sú pomalé na internet. Pre deti, ktoré doma nemajú počítač a internet, tým sa to páčilo, pozerajú telenovely, dajú si sluchátka na uši a počúvajú hudbu. Vlani sme mali jeden taký krúžok. Ďalej spolupracujeme s krízovým centrom AMORET, odkiaľ chodí 8 detí každý utorok na počítače. To sú deti z rómskych rodín, hľadajú spojenie s domovom, musíme dať pozor, čo a kde píšú, boli sme na to upozornení. Tanečný krúžok sme neotvorili, u nás je problém s personálom – nevedeli sme zohnať vedúceho. Problém s bielymi rodičmi – štvrťky boli vyhradené pre rómske krúžky, ale po 16.00 hod., a keď prišli rodičia s deťmi na výtvarnú, boli pripomenky: „Čo to tu máte?“ ... Mali sme problém aj

s táborom. Zobrali sme tam 5 rómskych detí z náhradnej rodinnej starostlivosti. Na druhý deň prišiel rodič (biely) s tým, že tam nedá syna, ak tam budú rómske deti. Povedala som mu, že žiaľ, ale tie deti tam budú, lebo aj v živote. Keď skončil tábor, kolegovia skonštatovali, že tieto deti boli poslušnejšie ako biele deti. Neodmietame nikoho. V lokalite na Rúbanisku sme robili Rúbaniskovú veselicu pre Rómov, pretože tam v bytovke býva väčšina Rómov. Báli sme sa, ako to dopadne, ale dopadlo to veľmi dobre. Zo začiatku boli nedôverčiví, nechceli ísť ani do vestibulu, ale išli sme na nich cez tanec, hudbu a spev, takže akcia sa vydarila.

Mesto robilo projekt finančnej gramotnosti pre dospelých. My sme dostali na starosť detskú skupinu, aby dospelí nemali výhovorku, že nemôžu ísť na školenie. Ich deti sme stiahli k sebe, mali sme jednu klubovňu, nejaký starší nábytok, taburetky. Zvláštne bolo, že tam prišlo množstvo detí. Ja som si myslela, že budú v škole. Pýtala som sa ako je to možné? Tak som sa dozvedela rôzne dôvody, smrť príbuznej – musia ju odprevadiť, dievčina deviatačka – chcela by byť kadernička – zaspala o tretej po polnoci, preto nešla do školy – bola nevyspatá (fungujú tak, že v jednej izbe ich spí 9). Jeden z účastníkov školenia – rodič, ktorého syn chodil do tanečného krúžku k nám do CVČ, ma pozval na návštevu do rodiny, nakoľko sú problémy. Niektomu poradil, aby syn šiel do internátnej špeciálnej školy do Fil'akova, naučili ho tam kradnúť spolužiaci, spolubývajúci... Takže som išla do tej rodiny, oni sú veľmi familiárni, ukazovali mi psychologické posudky, no ale ja sa do toho nevyznám, takže som im poradila laicky, ľudsky, nech ho preložia späť do Lučenca a zafungovalo to. U nás by sa asi viac robilo, ale k tomu by bolo treba špeciálneho pedagóga alebo úplne iný prístup, materiálne zabezpečenie a personálne posilnenie CVČ. My štyria pedagogickí zamestnanci máme milión iných aktivít, pravidelnú činnosť, jednorazové podujatia, ktoré zabezpečujeme v rámci kultúrnych, spoločenských, športových..., aktivít mesta, všetky okresné kolá predmetových olympiád a športových súťaží vyhlasovaných MŠ. Ak by sme mali aspoň jedného pracovníka čo by mal na starosti len Rómov..., možno by to bola cesta.

Z4: Ja by som nadviazal na kolegyni pani riaditeľky. Nám sa celkom dobre darí konečne získať rodičov na účasť pri programoch. Začínali sme s tým, že sme mali programy k jednotlivým sviatkam – Deň matiek, Deň Zeme, vianočné sviatky. Dôraz sa dával na tradície a zvyklosti. Zo začiatku bolo správanie rodičov diskutabilné. Niekedy sa deti medzi sebou hanbili za rodičov. V súčasnosti máme celkom peknú účasť rodičov, ktorí hneď vedia, čo sa s ich deťmi deje v škole. Potešilo nás aj to, čo povedala p. riaditeľka (asi CVČ), že naše deti sú pod dozorom, že sa sleduje ich správanie, nielen prospech. To má za následok, že chcú vystupovať, prezentovať sa pred rodičmi, aj na verejnosti. Každý rok robíme spevácku súťaž „Spievaj že si, spievaj...“ pre deti z Novohradu a Gemera. Sú to deti rómske aj nerómske, spievajú pesničky slovenské, rómske aj maďarské. Účasť je 12-13 škôl z regiónov. Svojho času sme to robili vo veľkom štýle. Mesto nám bezplatne zapožičalo sálu, programy boli veľmi dobré, rodičia sa tam spočiatku nevedeli správať, museli sme určiť hliadky, aby rodičov trochu umravnil, ale postupne sa to dostalo na vysokú úroveň. Problém je, si myslím, v ľudoch. Stále počúvam, že učitelia majú voľno a slobodu, ale v ŠZŠ nie. Učitelia s tými deťmi robia. Problém je v dochádzke týchto detí. Deti sú viazané na spoje, je škoda, že ministerstvo školstva nepristúpilo k školským autobusom, čo by riešilo problém, niekoľkokrát sme hovorili s vedúcou na tému, čo s tými deťmi v odpoľudňajších hodinách, pretože ony vybehnú do Tesca alebo inde a robia zlé veci. Keď majú krúžok, na spoje niekedy musia čakať aj hodinu. Myslím, že by bolo vhodné riešiť, ako a čo s deťmi po vyučovaní. Dochádzanie je veľký problém, žiaci nemajú nárok na cestovné. Deti by na krúžkoch zostali, ale keď z jednej rodiny je 8 alebo 9 detí a musia platiť cestovné... Ďalší problém, čo vidím ja, je nešťastná úprava legislatívy (§107 zákona č.245/2008 Z. z.), že deti v ŠZŠ nebudú mať nárok na príspevok na skvalitnenie výchovy a vzdelávania žiakovi zo SZP. Myslím, že je to dosť nešťastná úprava, pretože tieto deti si to zaslúžia a je to jedno, či sú to deti s mentálnym postihnutím, alebo s normálnym intelektom. Nie je to otázka biznisu. Naša škola nežije z toho, že sú to rómske deti. Výsledky našej práce a šikovnosť našich detí môžete vidieť aj na našej internetovej stránke. V tomto školskom roku sme opäť dostali II. cenu v Žiline za školský časopis.

M2: Prepáč, príplatky na bežných školách zostali?

Z4: To nie sú príplatky, ale dávky...

Z2: Hmotná núdza, balíčky...

Z4: Nie, nie. Toto zostáva, ale ide o príspevok pre žiakov zo SZP a asistentov.

Z2: Celé sa to ide meniť, pretože bude sa to týkať bežných škôl, už to bude asistent pre deti, ktoré sú nezvládnuteľné, ale nebude to pre deti, ktoré sú bežne zo SZP. Musí tam byť zdravotné znevýhodnenie. Tento rok to ešte ide po starom, ale v budúcom roku sa to už bude meniť. Takže ide to na deti – bolo nám to vysvetlené – konferencia, ktorá uzatvárala PRINED, tam pani z ministerstva školstva

prezentovala presne to, že keď sa do Eduzberu uvedú údaje, financovanie bude len pre deti zdravotne znevýhodnené. A nebude to pre deti zo SZP. Zníži sa počet detí, asi ušetrí peniaze, alebo neviem ako, čo je dosť zlé, lebo ak sú v triede 2, 3, 4, niekde až 6 detí z ADHD. Teraz už nie sú triedy ako voľakedy, teraz je už v triedach všetko. Učiteľ musí ovládať veľké pedagogické majstrovstvo, musí byť dobre fundovaný a pripravený zo všetkých strán, aby celú tú mozaiku detí, čo má, zvládol, aby ich niečo aj naučil. Je to veľmi náročná úloha. Uvidíme, ako to vyjde, dotkne sa to aj bežných škôl, o dva roky sa má nabehnúť na systém, že už nie všetci, ktorí sú v hmotnej núdzi, že tam budú asistenti.

Z3: Ja by som chcela len zdôrazniť, že občianske združenia (OZ) pracujúce s Rómami prestali pracovať v Novohrade, alebo nemám informácie, necítiť ich prácu. Dobre pracuje OZ CESPOM, ale najradšej s talentovanými rómskymi deťmi, čiže pre nás, mesto, zostávajú tie deti, ktoré nikto nechce.

M1: To nás práve asi najviac zaujíma, o tom by sme chceli viac rozprávať.

Z1: Ešte k tomu chcem len toľko, že my sme oslovili všetky úradujúce cirkvi na území mesta, OZ práve pre Rapovskú križovatku, pre Tkáčsku a Zvolenskú ulicu, keď to ešte fungovalo, no nie je záujem týchto združení a cirkvi pracovať práve pracovať s touto časťou obyvateľstva. My do týchto talentovaných detí ani veľmi nejdeme, pretože sú podchytené. Žiaľ, teraz nám skončil projekt aj terénnej sociálnej práce, skončil národný projekt pre komunitné centrá (KC). Je prísľub, že od januára-februára budú pracovať. My sme ich zamestnali ako dobrovoľníkov, štyroch najšikovnejších. Chceme ich dať do vytipovaných centier, aby nám to, čo sme začali, sa úplne neprerušilo, a budeme to rozbiehať až potom, keď sa národné projekty opäť začnú.

Opatrenia na podporu inkluzívnych prístupov

Pozitívne skúsenosti z realizácie inkluzívnych prístupov

M1: Tu sme sa dostali do druhej témy.

M2: Áno, áno, prelíname sa aj do tretej témy. Mal by som otázku: Má mesto stratégiu, ako túto tému zvládnuť? Konkrétnu predstavu, čo s nimi urobíte?

Z1: Máme také základné body, čomu sa chceme venovať. Keď začala terénna sociálna práca, urobil sa taký prevádzkový poriadok KC. Prehľad, čomu by sme sa chceli venovať. V prvom rade Rapovská križovatka, Tkáčska ulica – 3 hlavné oblasti.

- Hygiena – deti pred odchodom do školy sa v KC môžu umyť, občianska hliadka skontroluje, či sú čisté. Sprevádzajú ich do školy v autobuse, lebo boli sťažnosti, že sa nevhodne správajú. Chceli sme, aby ich hliadka sprevádzala aj späť. Prvé sa nám podarilo celkom dobre, tá druhá časť menej, pretože deti boli roztrúsené po rôznych školách a hliadky sa striedali vo dvojiciach.
- Motorika detí – aby sme ich naučili narábať s rôznymi predmetmi, venovať sa im, čo sa týka prípravy na vyučovanie, aby si napísali úlohy.
- Záujmová činnosť – je poslednou oblasťou. Majú tam svoje ihrisko, mal sa tam trénovať futbal. Žiaľ, nerozbehlo sa to, pretože deti prichádzajú domov okolo 14:00 a ten, ktorý sa im chcel venovať, mal iné povinnosti.

Dúfam, že s novými komunitnými pracovníkmi sa nám to lepšie podarí. Mala som komunitného pracovníka, mal skončenú sociálnu prácu a konzervatórium. Očakávala som, že sa bude deťom venovať, ale nestalo sa. Ďalšia pracovníčka bola pedagóg, tiež sme mysleli, že sa bude venovať, ale boli problémy. S dospelými sa šilo. My, to, čo by sme chceli robiť, je v prvom rade hygiena, motorika, bezpečnosť, plnenie povinností, príprava na vyučovanie a nakoniec záujmová činnosť, trávenie voľného času. Máme to zakotvené aj v prevádzkovom poriadku KC. Registráciu činnosti, spoluprácu s CVČ.

M2: Máte tu aj súkromné CVČ?

Z1: Máme aj súkromné CVČ. Nechcem sa však k tomu vyjadrovať. Je to súkromné CVČ z Detvy, pracuje pre súkromné gymnázium a súkromnú základnú školu. Momentálne zvažujeme, či im poskytneme príspevok vo výške, ktorú žiadajú. Vykazujú činnosť na jedno dieťa v rovnakom čase, keď je v ŠKD, CVČ, ZUŠ a ešte aj na 5. hodine v škole.

M2: Existuje v menovaných lokalitách tzv. rómska samospráva?

Z1: Áno, je tam nepísaný vajda, v mnohom nám je nápomocný, ale v mnohom nie. Robili sme prednášku pre matky z mnohopočetných rodín. Bol tam gynekológ a ženská sestra, jednalo sa o hygienu matky, kojenie, zváženie počtu detí v rodine. Vajda sa vyjadril, že rómska matka má rodiť od 15-tich a má mať veľa detí. Trošku sa to zvrháva. Robia obaja aktívne práce. S tým z Opatovej sa dá lepšie dohodnúť, ten nám aj pomáhal pri ihriskách, zapojil rodičov. Tu je to o tom, že my máme také práva a urobte... vy ste povinní... nám treba... Robili sa aj také aktivity, že sa im dali farby, stavebný materiál, aby si

poopravoval príbytky, jeho rodina a ešte jedna rodina a tí ostatní, keď sa mali chytiť a pod dozorom niečo robiť, tak sa na to vykašľali. A on nám v tomto nepomohol. Tak ako som vravela, niekedy nám robí medvediu službu, čo my si vybudujeme, on šmahom ruky zotrie.

M2: Keď rozumiem dobre, teraz, keď sa prerušil tok tých peňazí z rôznych projektov..., nie je možné financovať rôzne tie aktivity, ak tomu dobre rozumiem, ... pedagogickí asistenti zaplatení.

Z2: Ak ja by som mohla, pre školy bola to perfektná vec tí terénni pracovníci, vynikajúca spolupráca, naše oddelenie robí všetko, čo môže, čo je v silách, je to veľký rozsah, ak mohli, vždy pomohli, my sme prišli, nečakali na papier, toto bolo veľmi dobré, terénni pracovníci išli do rodín, kde sme mali podozrenie, že tam niečo nefunguje, dieťa nechodí do školy, niečo tam treba urobiť, že tam treba zasiahnuť. Dobré bolo, že to bolo hneď overené, nečakalo sa na 30 dní, kým sa niečo napíše. Na tomto oddelení by sa malo ďalej pokračovať, ak by boli na to peniaze, lebo to je pomoc aj pre nás v školstve pri týchto žiakoch.

Z1: My máme momentálne 5 pracovníkov na referáte sociálnych vecí, z toho pokrývame bezdomovcov, posudkovú činnosť pre seniorov a zdravotne postihnutých, opatrovateľskú službu, sociálnoprávnu ochranu, bytovú otázku. Toto robia momentálne 4 zamestnanci, posudky pre detské domovy, úrady práce. Pre nás boli terénni pracovníci veľkým prínosom, škoda, lebo sa to pekne rozbehlo. Je prisľub, že národné projekty budú pokračovať. Existujú však skeptici, ktorí tvrdia, že sú to zbytočne vynaložené peniaze. Naším cieľom je ukázať, že je to mravčia práca, výsledky sú niekedy zanedbateľné, ale iná cesta nie je, len s nimi pracovať. Ak to budú vidieť výsledky aj tí druhí, možno bude väčšia podpora od občanov, aj od mesta.

M2: Aj u nás na východe je to podobné, čo sa týka zamestnanosti, lebo jedna skupina je, čo sa neprihlási k rómskej národnosti, a potom druhá skupina pochádzajúca z tých znevýhodnených, chudobných podmienok. Nielen rómske sú cieľovou skupinou...

M1: Čo mne sa videlo zaujímavé, že vy ste osoba, ktorá má viacero oblastí pod sebou, málokedy sú sociálne veci s mládežou..., či odtiaľ nefúka vietor, že sa tí ľudia dopĺňajú. To by sme sa chceli o tom viac rozprávať, o možnostiach..., každý individuálne vo svojej oblasti robíte tú inklúziu nejakým svojím spôsobom. Čo nás zaujíma, je presah, kedy vlastne organizácie prichádzajú do kontaktu do spolupráce.

Z1: Ak môžem začať, začnem s jasličkami, vidíme, že je možnosť, aby sa rodičia zamestnali, presvedčame rodiča, že pre to dieťa je dobré, ak sa dostane do jaslí, v Opatovej sme urobili anketu, terénni pracovníci zisťovali v rómskych aj nerómskych rodinách – vysvetľovali, prečo aspoň predškolač by mal chodiť do prípravky. Škola, ktorá nabrala deti zo SZP stratila ostatné deti, upokojovali sme ju, že to bude v poriadku. Otvorila sa u nej autistická trieda. Terénni pracovníci naďalej prehovárajú k rodičom, aby dali deti do školy. Bude to mať význam. Je to lepšie, ako keď bude pobehovať po vonku. Máme porady, kde sa stretávajú riaditelia škôlok a škôl, hovoria o problémoch, hlavne o odkladoch nástupu detí do školy, boli pozvaní riaditelia špeciálnych škôl, už sa potom snažíme s tým dieťaťom robiť. Tak isto rôzne zdravotné poruchy a poruchy správania a tieto veci, čiže dneska máme poradu riaditeľov, tuto sa kopec vecí vyštrngá. A s tým naozaj, že je tá spojitosť, to sociálne aj bytové, lebo niekedy naozaj potrebujeme aj umiestniť tých ľudí a potom to školstvo, takže si vieme navzájom pomáhať, že zavolám Janke, potrebujem kultúrny program, dobehne, takisto aj vtedy, keď sme potrebovali podporiť tie deti aj ten tanečný krúžok, že som sa nestretla s tým, že by mi to bolo odmietnuté, či zo strany škôl, či zo strany CVČ. Potom sa robia rôzne akcie, nedel'a módy, kde sa robí charitatívne, kde prispievajú nejakými peniazmi a potom sa oslovia riaditelia škôl, aby vybrali šikovné deti zo znevýhodnených rodín, ak je to športovec, tak sa mu prispeje na nejakú športovú obuv alebo, ak chodí do ZUŠ-ky, tak sa mu zaplatí školné alebo štartovné na nejakú súťaž, takže týmto sa mesto snaží pomôcť týmto rodinám.

Z2: Ak by som mohla na to nadviazať, že to zastrešenie pani vedúcou, lebo je to široká oblasť veľmi, má školstvo, kultúru, sociálne veci, to sú naozaj množstvá problémov, ale ona to vidí z tých dvoch hľadísk, ktoré sú pre nás zaujímavé a presne vie, čo s tými ľuďmi, čo by mesto potrebovalo, majú prehľad o tých deťoch, lebo nejaké výkazy určite majú, takže možno je to aj dobré, aj keď je to strašne veľa práce a ja som hovorila, že by to malo byť rozdelené, ale v tomto prípade je to výhoda, možno je to cesta, že vie o týchto veciach, školstvo aj socka spolu a že pozná tie rodiny, niektoré už aj po priezviskách, lebo prideme, zavoláme a už to funguje, takže nikdy som sa nestretla s tým, že nedá sa, proste riešime problémy, ideme do tých rodín, a naozaj rodiny, s niektorými je skvelá práca, pretože u mňa vzhľadom na to, že je nedostatok miesta v ŠZŠ, takže mám špeciálnu triedu a sú to deti, ktorých rodičia si to vlastne vydobyli u zriaďovateľa, dávno, pred asi 6 rokmi bol nultý ročník, rodičia deti v nultom ročníku prišli,

že oni pôjdu aj za pánom primátorom, aby povolil, pretože chceli, aby deti sem chodili, čiže my máme špeciálnu triedu, oni robia program, chcú si dokončiť deviatku, tam rodičia spolupracujú, chodia, platia im stravu, čiže tam vidieť ten význam robiť s rodinou a rodičmi, tam je to naozaj očividné, tých deväť detí, že hygienické návyky, chcú chodiť do školy, žiadne neospravedlnené hodiny, proste dá sa to, ale rodičia sú základ, ale rodič musí chcieť, musí veľmi spolupracovať s tým učiteľom, takže zase je to o tej komunikácii, o vysvetľovaní, že napr. radšej zaplatiť 80 alebo 50 centov za obed, mliečnu, dieťa je najedené, môže ísť na krúžok, a prečo ho nedáte, veď je dobré v speve, je to stále o tom, že veľmi veľa sa rozpráva s tými ľuďmi, a presviedčať ich o tom. Možno by bolo dobré, keby bola povinná predškolská dochádzka, lebo to by bola naozaj aj jedna z tých podmienok, že aj tí rodičia musia, majú to dané zákonom, tak musím, lebo oni na zápis sa spamätajú, no teraz má byť v apríli, ale býval vo februári a oni sa spamätali v septembri, že mám tu nejaké dieťaťko a treba ho zapísať, a pritom nebol v škôlke, čiže zase odklad, zase nepripravené, čiže možno aj štát by ich takto donútil, možno aj polrok by stačil, ale toto je aj zo strany štátu treba ich troška potlačiť, lebo toto je systémové riešenie, že to dieťa do tej predškolskej musí ísť. Tak to aj bolo kedysi. Nie že môže, podľa mňa by to bolo veľmi dobré, keby to dieťa tam bolo, sociálne vzťahy, sociálne väzby, hygienické návyky, to všetko už by bolo pekne pripravené, niektoré nevydržia na zápise desať minút, lebo iba stále sú doma, medzi tými ôsmimi, deviatimi a ony ani nevedia, ako ináč vyzerá prostredie, sú úplne hotoví, stratení.

Z1: Ešte k tomuto, keď spomínaš zápis, tak vlastne po zápise sa zisťuje, či sú všetky deti zapísané a ktoré nám ostanú voľné, a vlastne tí tereňáci nám robili tú službu, že išli do tých rodín, z toho 50 % boli rodiny, do ktorých bolo treba ísť, lebo tam asi niečo nebolo v poriadku, z toho dôvodu, že no ktorý rodič si zabudne zapísať dieťa, čiže tak sa primárne dostali do tých rodín, ich aj spoznávali a mapovali, čiže robili službu pre školstvo a rozširovali tak svoju pôsobnosť a činnosť.

Z4: Ja môžem povedať, že naša škola prispela k tomu, aby si rodičia splnili svoju povinnosť, pretože spolupracujeme s rodinami. My už máme agendu, vieme, že tá a tá matka má asi také dieťa, tak dávame vedieť, „nezabudnite, dieťa musí ísť na zápis“... „nie, my chceme, aby išlo do vašej školy“, „nie, nemôže ísť do našej školy, musí ísť na zápis a pod“. Čiže my túto agendu robíme. Ale ja som chcel povedať jednu vec, zúčastňujem sa rôznych takýchto pracovných stretnutí a stále tvrdím, že celý problém je nie tu medzi nami, problém je, že nespolupracujú hore ministerstvo sociálnych vecí a ministerstvo školstva, pokiaľ tieto dve ustanovizne sa nedajú dokopy a nebudú spolupracovať, tak to školstvo bude vždy ťahať za kratší koniec. Neadresné sociálne dávky, to je po prvé, nebudeme hovoriť ďalej, ale jednoducho tam tá spolupráca musí byť. Ja som svojho času mal dokonca tak dobrú spoluprácu s pediatriami, že tí mi dopredu telefonovali, že menovaná má syna, má dcéru a pod. A ja som už informoval rodičov: že pôjdeš na zápis, uvidíme čo atď., ale nie plošne, že okamžite som dieťa zobral do našej školy, ako teraz počívate, že nechodia na zápis. Naše deti, dovoľm si povedať, že 100 % detí prechádza zápisom na ZŠ, tam sa urobí školská zrelosť, buď sa pristúpi k odkladu školskej dochádzky, alebo sa pošle na odborné vyšetrenie, ale nikdy dieťa nejde do špeciálnej školy bez týchto náležitostí a je to naozaj o dobrej spolupráci s mestom, s pani vedúcou a zamestnancami školstva, aby nás nikto nemohol obviňovať, že tie deti sú tam neprávom. A v tom prípade dá sa pracovať s rodinou, dá sa pracovať s dieťaťom a myslím si, že tadiaľto je najlepšia cesta.

M1: Do akej miery vnímate, z tej vašej skúsenosti, alebo vidíte možnosti a postavenie CVČ, lebo nejaké náznaky tu sú, ale ak by ste to mali zreflektovať nejakú tak, že je tu nejaké CVČ, niečo oni robia v tejto oblasti, už ste povedali, v čom sa vy angažujete, a teraz otázka je, či sa to dá nejakú využívať, my vieme, že sa niečo využíva, otázka je, či sa dá ešte niečo viac?

Z3: Mne ten personál chýba, jednoducho. Ja napríklad som nevedela, čo mám robiť, keď prišiel nafetovaný chlapec na krúžok. Stále mal na sebe bundu, hoci v miestnosti bolo teplo, ja som si to na začiatku ani nevšimla, až po nejakom mesiaci, som ho oslovila, aby sa vyzliekol a on to odmietol, odišiel preč, a potom mi deti povedali, ja by som na to nebola prišla, že on ju má preto, aby fetoval. A ja som nevedela, čo mám robiť, či nefetujú aj ďalší... No a vedúci ZÚ z radov mladých chalanov (napr. tanečník Roland, konzervatorista, náš externý vedúci) dupľovane nebude vedieť pedagogicky správne zasiahnuť pri takýchto problémoch, to sú chalani, čo tancujú, pre nich pedagogika je úplne neznáma vec. Takže možno zamestnať nejakú osobu, ktorá by sa venovala tejto problematike v CVČ, by bolo cestou k väčšej inklúzii. Problémom je však nájsť takúto osobu – osobnostne, chce to robiť, má vzdelanie, skúsenosti.

Z1: Toto je najväčší problém, nájsť takého človeka, čo by to vedel a chcel robiť.

Z2: Ešte tu vidím aj význam v osobe riaditeľa CVČ, to je prvá vec, lebo ten riaditeľ, ak on a priori nechce, tak to je zbytočné, ja sem nemusím ísť, lebo ja potrebujem iné deti, to je prvá vec, druhá vec je,

že personál chýba a financie, zase sme pritom, ale keď chceme niečo vyriešiť, tak nehovorme o peniazoch, lebo to asi nebude, ale fakt je, že dobré nápady sú a možno by sa naozaj dalo takto tie deti podchytiť, nielen talentované, ale aj iné deti, lebo ony o tom vedia, krúžky sa ponúkajú, my v škole reflektujeme na to, že je tam nejaký plagátik, hovorí sa o tom, že takáto možnosť, deti naozaj niektoré sa, fakt z našej školy asi pred 4 rokmi bol taký boom na tanec, ale to fakt, všetci moji Rómovia chodili sem, takže my spolupracujeme veľmi úzko, aj keď nejaké súťaže sú u nás, takže to bolo naozaj dobré. A tie deti bolo aj vidieť, bolo ich aj cítiť a chodili aj na rôzne programy, čiže...

Z2: Len podľa mňa by bolo treba v rámci centra nejaké oddelenie, ktoré by vyložene robilo s takýmito deťmi, kde by boli 1-2 pracovníci, možno to by bola ešte cesta.

Z3: Možno mať aj nejakú filiálku, alebo ako to nazvať, na tej ubytovni, len ja tam nemám koho poslať, my sme štyria, milión aktivít, aj teraz sa to jedno za druhým sype.

Z1: A ja si myslím, že je potrebné podchytiť voľný čas tých detí, lebo nikto sa o to, ak sa my o to nepostaráme, rodičia sa o to veľmi ťažko.

Z3: A to je, že oni ťažko prídu do budovy CVČ, skupina tanečníkov prišla preto, že tu neďaleko bývali, ale pokiaľ oni majú prejsť celým mestom sem, tak oni neprídu jednoducho.

Z1: V Opatovej je vôľa na to, že by mohli ihrská, telocvičnu a tieto veci využiť, pani riaditeľka je takisto..., teraz je to zabrzdené s tým, že to komunitné centrum nefungovalo tak, ako by som si to predstavovala..., výberom tých ľudí, ale si myslím, že ani pani primátorka by nebola proti tomu, keby sme ...keby sa nám podarilo nájsť takého zanieteneho človeka, že by sa vytvoril krúžok. A nemusel by sem chodiť. Vtedy to bolo výhodné, lebo tu bola tá Zvolenská, to bolo akoby len cez cestu. Ale ak by sa to rozbehlo na tej Rapovskej križovatke, v Opatovej by sa to rozbehlo, tam sú tí Rómovia v škole a plus u teba by sa to rozbehlo, lebo ty tam máš tú ubytovňu...(smiech)...nie ty, ale mesto tam má tú ubytovňu, ktorá je plná sociálne znevýhodnených rodín a rómskych rodín, len ...tam je to LEN... hovorím, ja som to ponúkala cirkvám „môžete, ja vám tu nechám priestor, môžete robiť s nimi, môžete robiť takú činnosť, onakú, priestor nie je problém, pomoc z mesta nie je problém“. Len tie občianske združenia berú len tú smotanu a pre mesto ostávajú len tí, s ktorými už nikto nechce robiť. A potom je tu tá možnosť, že by sa zamestnal niekto v CVČ ďalší, ktorý by sa tomuto venoval.

Z3: Zo svojej praxe viem, že žiadosti o prácu, ktoré prichádzajú na mesto, ale aj nám do CVČ, hoci nie sme zamestnávateľom, sú od ľudí, ktorí vedia „robiť všetko a nič“, nehovoriac o tom, aká je práca s takýmito problémovými skupinami náročná. Stretla som sa s viacerými záujemcami, z ktorých väčšina povedala, že takúto prácu nebudú robiť za žiadne peniaze. Jedinou výnimkou, ktorú som stretla, bola slečna, predtým pracujúca v Írsku, potom v oblasti charity, skončila sociálnu prácu a na moje otázky odpovedala „áno, toto by som chcela robiť“. Rozdebatovali sme možnosť vytvoriť podmienky pre záujmovú činnosť v Ubytovni na Rúbanisku, bola by tam zriadená klubovňa, kde by fungoval krúžok každý deň poobede, jeden deň maľovať, jeden deň variť... Navrhla som skúsiť realizovať túto činnosť v spolupráci s pani Riasovou (poznámka: správkyňa). Neboli na to financie.

Z1: My máme skúsenosť takú, že tu máme pedagoogicko-sociálnu akadémiu. Boli tu dievčatá na praxi, čo sme mali dohodu so školou. Sociálna práca – nám dievčatá odmietli ísť do rodín na sociálne šetrenie. Hovorím, čo hľadáš na tej škole? X ľudí končilo sociálnu prácu, ja sa pýtam, kde sú? Prídu a myslia si, že sociálna práca je o tom, že sadne za počítač a robí vedeckú činnosť. To je proste výsmech..., je na tých školách daný slabý dôraz na tom, kto robí sociálnu prácu. Pred takými ôsmimi rokmi urobil sociálnu prácu každý, len ten neurobil, čo nechcel. Ja som to videla, ja som robila na úrade práce s dievčatami. Čo bola skúška, takýto zošit...napísaných pár poznámok a ona plakala, že má ťažkú skúšku. Jednoducho, tí ľudia nie sú pripravení, oni nevedia, čo je to sociálna! práca. Robili si „dialkovo“. Ja nič nemám voči dialkárom, keď to robí zanieteny..., ale len preto, aby robil vysokú školu alebo pre vysokú školu. A dostali sme sa tam, že máme sociálnych pracovníkov, už budú mať aj komoru sociálnych pracovníkov... Sociálny pracovník je iba ten, kto má vysokú školu druhého stupňa a ja aj s tými štyrmi, s ktorými robím na úrade..., nemala by som to hovoriť, ale poviem to na plnú hubu, lebo mám toho plné zuby..., niekedy musím presvedčať, že nie toto je sociálna práca, ale ty sa pohni a začni robiť niečo trochu inak...

Z4: Ak dovoľíte, ja by som nadviazal na to, čo povedala pani riaditeľka v úvode. Asi najväčšou snahou by malo byť podržať čo najdlhšie deti v škole. Vytvoriť im čo najvhodnejšie podmienky na aktivity. Ja si dovoľím tvrdiť, že v školách sú učitelia a pani učiteľky, ktorí chcú s tými deťmi pracovať, vedia s nimi pracovať, lenže zatiaľ je to len na báze dobrovoľnosti. Tie mizivé peniaze, ktoré dostanú za vedenie krúžku, to je naozaj minimum, to po prvé. Po druhé, morálne ocenenie toho učiteľa tak isto chýba a

myslím si, že keby sa trošku podporila činnosť – finančne ale najmä materiálne – tak by tá záujmová činnosť v školách bola na lepšej úrovni. Lebo my keď sme začínali, tak sme mali čo trieda, to školský klub. V súčasnej dobe je financovanie tak nastavené, že neviem, ktorý riaditeľ si môže dovoliť ku každej triede vytvoriť školský klub. Volakedy to bolo tak nastavené, že súčasťou klubu boli záujmové útvary, dnes je to tak nastavené, že v školskom klube nesmú byť záujmové útvary..., len po pracovnej dobre vychovávateľiek. Ale kedy to je? V našom prípade by to bolo až po piatej. Nevie, či je to reálne... Z2: Viete, ja som vyštudovala Pedagogiku detského a mládežníckeho hnutia, dakedy to boli skupinové vedúce. Ešte som si dorobila etiku..., potom som robila pedagóga voľného času. Je to v štruktúre, nie je to zakázané na školách, ale nie sú na to peniaze. Čiže môžeme mať aj školského psychológa, aj sociálneho pracovníka. Čiže čokoľvek môže škola mať, nič nie je zakázané. Ale ja im to nemám ako zaplatiť tým ľuďom, ani polovičný úväzok.. Možno takáto funkcia na školách chýba: pedagóg voľného času, koordinátor mimoškolskej činnosti, koordinátor inklúzie, ak to chceme takto, ktorý by koordinoval, niekto, kto by to na tej škole koordinoval. Možno by na začiatku našiel 5 – 6 rodičov, spolupracoval by s CVČ, spolupracoval by s mestom "čo by ste potrebovali, ako by ste to potrebovali." Lebo to je človek, presne na toto podľa mňa, ktorý by tam mal fungovať ...ak by do normatívu sa dostalo navýšenie.. my vynakladáme možno že veľa prostriedkov na protidrogové a ďalšie akcie, keby sme dali peniažky na toho človeka, ktorý by to koordinoval, možno by vedel... Zase je to o osobe, nemohol by to byť hocikto, musel by to chcieť robiť a vedieť robiť. Človek, ktorý by vedel komunikovať s ľuďmi, ktorý by ich vedel trošku "zmagoriť", stiahnuť do toho, že chcem robiť s deťmi, chcem im ponúknuť, prídem do roboty o 10-tej, doobeda si dorobím papiere, som tam do piatej, šiestej v tej škole a všetko toto popoludní budem koordinovať. Je tam človek, bude to iný ako ten, ktorý bežne robí s deťmi v škole, nie ten, čo ich učí vybrané slová, násobilku, niekto iný. Pretože mňa úplne inak brali, keď som išla na lyžiarsky, ako skupinovú vedúcu, než učiteľov... To, čo nás na škole učili..., všestranne, harmonicky rozvinutá osobnosť, tak ako dať deťom zažiť úspech, aj tým, ktorí sú z takýchto rodín. A možno tento človek, by mal na to čas, chuť, bol by zaplatený a vedel by to koordinovať so všetkým. Ty máš, ty si dobrý, choď do centra voľného času, toto je tam, toto ponúka mesto, toto je v Cespome, toto rodič fotografuje..., vieš čo, mám tu toto, viem to zariadiť...toto mne chýba. Lebo pri tom všetkom, čo je na riaditeľovi, od socky, cez ja neviem, čo už všetko ideme robiť... je to neskutočné... nieže odbúranie papierov, to je...stále si myslím...už som asi stará (smiech)..., že stále robím pomalšie, lebo tých papierov je neskutočne veľa, výkazov, všetkého, čo od nás každý chce, toto by ešte bola jedna z ciest. Že by to bol človek, ktorý by to koordinoval a ktorý by to usmerňoval.

M1: Lebo sa zdá, že individuálne ako inštitúcie nie sme schopní komplexne vyriešiť tento problém. A potom je vlastne otázka ako nastaviť systém tak, aby sa čo najviac využilo z potenciálu každého, kto tu je.

Z1: Už keď si iba vezmete pracovnú dobu..., ja mám tých sociálnych v podstate do štvrtej a tie rodiny sa začínajú schádzať u seba doma okolo tej 4., 5., 6. Že koľkokrát tá rodina, tie matky ráno vypadnú a prídu večer. Deti sú tam samy, nikto sa o nich v podstate nestará.

M2: Takže v podstate sa nám to tak prelína, ja som si to zaznamenával, tie vaše postrehy a tie vaše odporúčania. Tie ešte ďalej vyplynú u diskusie... Mňa potom ešte snád' zaujíma, že to funguje tak, že deti stále ešte odovzdávajú tie poukazy na voľný čas...

M1: ...vzdelávacie poukazy.

Z2: Ak môžem...vlani sme mali málo (poukazov), lebo u nás bol projekt PRINED ...tam bolo 43 krúžkov, a tak sme mali len 4 krúžky (na preukazy) ...Ale tento rok máme 30 krúžkov a podľa mňa pomohlo aj to, že vlani bol PRINED, tak ľudia už boli tak nastavení, že idú v tom pokračovať ďalej. Lebo pred tým sme mali asi 20, takže je o 10 nárast. Mám aj rodičov, ktorí vedú krúžky, a vlastne toto by bola možno cesta v rozvoji mimoškolskej činnosti, lebo ak robí rodič a môže sa venovať deťom od pol štvrtej, tak tam vidím cestu. Skoordinovať to ešte v júni, ponúknuť deťom a rodičom, akú záujmové útvary ja ponúkam – aspoň tak to robíme aj teraz – aj CVČ, aby dieťa do 10. septembra si mohlo vybrať, čo je v meste, aká ponuka. Pretože to nie iba o tej základnej škole, môže chodiť do klubu, môže chodiť do CVČ, atď. To je taká osoba, ktorá by to koordinovala, že by to bolo fajn. A ten vzdelávací poukaz žiak nie je povinný odovzdať, čiže ak to prinesie domov a neporozpráva sa s rodičom, my to už nevieme ovplyvniť. Ale ak sa to správne vysvetľuje, že je 30 €, že je to peniaz, že je to po starom 1 000 korún, že je to pre vaše dieťa..., takže zo špecky mi odovzdali všetci na tanečný (smiech), takže je to zase o tej komunikácii, odovzdajú, nie je to povinné. Je to zase o tom, ako tá škola pracuje s rodičmi, nielen s týmito, ktorí sú SZP, ale so všetkými. Rodičovi sa veľmi nechce chodiť do školy, keď je štvrťrok, polrok, keď má

dieťa dostať vysvedčenie, a keď mu príde, že dieťa neprospeje z nejakého predmetu, tak vtedy nás poznajú. A komunikácia s rómskymi rodičmi je o tom, že sa ich človek nesmie báť. Lebo oni prídu náhodne, prídu za vami nahlas, ale keď zistia, že aj ja sa viem postaviť, aj ja viem zvýšiť hlas, tak si vás obľúbia, keď zistia, že môžu za vami prísť, že im viete poradiť, viete im povedať, že ako s tým, s tým či s tým, lebo oni majú veľa otázok. Takže to je dôležité, nie len povedať, že choďte a zistite si to. Nie raz som videla, že aj prídu tuto za pani vedúcou, tak ona nechá všetko tak a vysvetlí..., proste, je to všetko o komunikácii.

Z3: Každá škola je iná so vzdelávacími poukazmi, zažili sme rôzne patálie. Dospela som do štádia, že nebazírujem na vzdelávacích poukazoch. My so školami musíme spolupracovať, takže nechceme robiť zľú krv a niektorí rodičia ani nevedia, že vzdelávacie poukazy sú. Ja verím, že školy informujú o tom, čo to je, ale rodičovi najmä zo znevýhodneného prostredia je to jedno..., takže my sa nebijeme o vzdelávacie poukazy, sú školy, kde 100 % vzdelávacích poukazov zostane na škole, myslím si, že nie všetky deti chodia na krúžky. Jeden rok som mala osobnú skúsenosť s deťmi z môjho jazdeckého ZÚ.

Šla som situáciu riešiť na školu, nakoľko som vedela, že dieťa nechodí fyzicky na žiadny krúžok do školy. Dieťa bolo zapísané na fyzikálny krúžok, keďže som nástojila, že ten poukaz chcem, bol mi síce odovzdaný, bez podpisu rodiča, takže rodič ho vôbec nevidel, ale na takýto čin som sa zmohla len RAZ, lebo ma to uráža ako osobu...

M2: Preto som sa ja na toto spýtal viacerých, či ten systém je dobrý, či by sa to nemohlo riešiť nejakou inou.

Z2: Určite by sa to mohlo riešiť inak, lebo sa bijeme o tie peniaze, takže keby to išlo do normatívu alebo ako položka v rozpočte zo štátneho..., že toto je na mimoškolskú činnosť, bolo by to jednoznačne na počet žiakov do nejakého financovania. Vzdelávacie poukazy podľa mňa (zaváhanie)..., je to fajn, že tie peniaze prídu, aspoň niečo, ale možno by sa malo porozmýšľať nad nejakým iným systémom.

Z1: Koľkokrát nám zoberú vzdelávacie poukazy na takzvané krúžky..., pomlčíme. A my nemáme možnosť, už sme sa aj snažili, že im to nejakú dokážeme, že tieto krúžky nefungujú, ale sám zákon nám nedovoľuje...

Z3: Klobúk dole pred tými krúžkami, ktoré fungujú...

Z1: ...toto riešiť.

Z3: Zisťovala som dochádzku a fungovanie krúžkov na školách – je množstvo krúžkov, ktoré majú význam, dostatočný počet detí, ale je veľa, ktoré sú len na papieri. Žiaľ.

Ešte stále sú vzdelávacie poukazy hojne využívané cez súkromné CVČ pre deti, ktoré sú členmi CVČ, ale aj nejakého občianskeho združenia a pod. Zistenia o ZÚ na školách som nikdy nikde nepoužila, a už viac nebudem venovať pozornosť tejto téme.

Z2: Záleží od riaditeľa. 12 detí, aby to fungovala, naozaj mesačne sa odovzdáva záznam, chodím na kontrolu tých krúžkov, je to moja robotu, som pedagóg voľného času..., takže je to srdcová záležitosť... No a u mňa sú športové triedy, takže tam veľa aj džudo, gymnastika, futbal, na budúci rok aj basketbal, takže to funguje. To vidím, že to nie je, urobím si krúžok doučovania, to sa mne nepáči a toto by som nikdy nepodporila ako riaditeľka... Zase je to o tých riaditeľoch, či sa idú biť, či sa nejdú biť.

Z3: Sú okresy, kde to funguje úplne inak. Mám spolužiaka, ktorý je viceprimátorom v jednom okresnom meste a rozprávali sme sa o vzdelávacích poukazoch. Povedala som mu, že my tento školský rok máme 68. On že fíí, to nemáte všetko pod sebou (myslel všetky krúžky pracujúce na ZŠ a SŠ v meste)? Ich CVČ malo 3 100 vzdelávacích poukazov, proste všetky krúžky pracujú pod centrom voľného času. Všetci vedúci krúžkov aj na školách sú externí zamestnanci CVČ. Len ja si to neviem predstaviť, že by som mala vykazovať (pedagogická dokumentácia), ale aj kontrolovať 140 krúžkov. Ja nechápem ani súkromné CVČ, že ako to vykazujú. No ale oni nerobia nič iné. Nie ako my, že aktivity pre mesto alebo olympiády, športové súťaže, to robí všetko CVČ.

Z1: CVČ robí strašne veľa mimo toho, čo by malo robiť.

Z3: Príležitostné akcie, pomoc pri akciách organizovaných mestom – zamestnávame detské osadenstvo. Musíme v prvom rade komunikovať so zriaďovateľom a reagovať na jeho požiadavky. A tým pádom môžeme očakávať aj financovanie. Je také, ako je, ale fungujeme, vymýšľame... Asociácia CVČ – navrhnutá spolupráca. Je to beh na dlhé trate.

M2: Nevie, existuje prehľad o tom, či tie deti zo SZP, či rómske, či nie, ako ony pracujú so vzdelávacími poukazmi. Či práve ony nevedia komunikovať rodičom...

Z2: Dalo by sa to zistiť, koľko detí zo SZP dalo preukaz, to vieme zistiť, poukazy sú u mňa, mesačne sa kontrolujú (s dochádzkou), má to kolegyňa na starosti, čiže ja viem zistiť, zoberiem si výkazy, porovnam, dalo by sa to zistiť, ale nevedieme si prehľad.

Z3: Deti navštevujúce krúžok CVC, ktoré sú v hmotnej núdzi, majú na základe predloženia potvrdenia z úradu práce, soc. vecí a rodiny o hmotnej núdzi odpustený poplatok do CVC. S krízovákmi to mám tiež tak dohodnuté, že dajú prihlášku, priloží sa, že sú to deti z Krízového centra, a teda to prejde. Máme skúsenosti, že sem-tam prinesú aj vzdelávací poukaz.

M1: Môžete ešte jednu otázku, keď s vrátim k vašim aktivitám, lebo niečo ste sa sami rozhodli, niečo ste dostali ako zákazku, čo prevažuje v týchto prístupoch?

Z3: Tá záujmová činnosť – krúžky tanečné, počítačové to bolo z môjho podnetu, a tie aktivity, ktoré sú jednorazové, na ktoré treba strašne veľa prípravy – niekoľko dní, ale akcia zbehne za dve hodiny, tak to je zákazka mesta.

M1: Tak to bol prípad aktivít, ktoré boli pre rómske deti?

Z3: Áno. Mesto vyslovilo požiadavku, že potrebujeme na Rúbanisku toto urobiť, v Opatovej potrebujeme toto urobiť, tak choďte. Na Rapovskú križovatku, tiež chodia dievčatá z pedagogickej školy, máme tu odbor animátor voľného času, ale to je to isté, čo hovorila pani vedúca. Ja sa ich opýtam, kto toto chcel ísť študovať? No nikto toto nechcel ísť študovať a išla som tam preto, lebo bolo voľné miesto. A keď chcete, aby sa obliekli za Mikuláša, no neexistuje také dačo. Tak kde chcete potom čo robiť?

Z2: Tak my to robíme doteraz.

Z3: Hej a dneska som anjel (smiech).

M1: Mám pocit, že chcete ešte niečo dodať? (k Z1)

Z1: Ja som sa jej len chcela spýtať, či má čerta. (smiech)

Z2: Anjela má krásneho, lebo my si požičiavame...

M1: My to teraz vychytáme z tých textov, lebo tam je to niekde schované, prípadne, keby sme sa mohli mailom spýtať, keby sme ešte niečo potrebovali dovysvetľovať, súhlasíte s takouto možnosťou? ...súhlas...

M4: Veľmi ma zaujalo, o čom ste sa rozprávali a z 90 % súhlasím s tým, čo ste hovorili..., napadlo mi, či máte domov dôchodcov, či ste s nimi neskúšali ako s dobrovoľníkmi...

Z1: Iba tak narýchlo vám môžem povedať. Domovy dôchodcov patria pod VUC-ku. Chceli sme, ja som ešte vtedy nerobila na mestskom úrade, ale bol záujem mesta, aby to prešlo pod mesto. Žiaľbohu, neprešlo to, ale máme denné centrá pre seniorov aj tu v Lučenci aj v Opatovej, čo je časť Lučenca, kde sa nejakým spôsobom ich snažíme aktivizovať, robili sme im teraz projekt vzdelávanie seniorov, tak počítače, angličtina, nemčina, cvičenie, právne minimum, to išlo dva roky, tento rok sa to končilo, a finančne im pomáhame s rôznymi aktivitami, výletmi, na posedeniach..., tak isto spolupracujeme s rôznymi zväzmi, čokoľvek prídu na mesto, tak tam je vôľa.

Záver

Z analýzy diskusie je možné predstaviť niekoľko záverov:

- Práca s rómskymi deťmi a mládežou so SZP v prostrední CVC môže výrazne ovplyvniť nastavenie a ochota vedenia CVC (otvorenie špeciálnych krúžkov, ústretovosť špecifickým rómskym skupinám a pod.). Kľúčovú úlohu ale zohráva zriaďovateľ. Pokiaľ zriaďovateľ má požiadavku na svoje zariadenie, vie vytvoriť aj podmienky (napr. nedávať dôraz na počet detí v záujmových útvaroch, ale brať do úvahy aj ostatné aktivity CVC).
- Spolupráca s inými aktérmi, ako sú sociálni či komunitní pracovníci, je možná, ale opäť je dôležitá koordinácia zriaďovateľa, ktorý určí línie a vytvorí „objednávku“ pre CVC, čo a v akom rozsahu očakáva.
- CVC nemá tradíciu práce s touto cieľovou skupinou, nemá špecialistu a k dispozícii nie je ani dosť metodických materiálov alebo konkrétnych príkladov aktivít, ktoré by v prostredí CVC pre túto cieľovú skupinu fungovali.

ZÁVERY A ODPORÚČANIA

Školské kluby detí

Z výskumu vyplýva, že tam, kde sú riaditelia základných škôl otvorení myšlienke budovania inkluzívneho prostredia, sa tento stav reflektuje aj v činnosti ŠKD. Celkovo však je inkluzivita a otvorenosť samotných ŠKD voči deťom so SZP nízka.

Riaditelia škôl vnímajú faktory ovplyvňujúce inkluzívne prostredie najmä v samotnom výchovno-vzdelávacom procese alebo v prístupe učiteľov, vybavením školy a pod. Mimoškolská (voľnočasová) činnosť bola spomínaná až ako následný faktor, hoci vo väčšine škôl je zapojenosť rómskych žiakov zo SZP v týchto aktivitách vysoká. Dôvody, pre ktoré sa niektoré rómske deti nezapájajú do mimoškolských aktivít, bol uvedený strach rodičov púšťať deti na akcie mimo bydliska a finančné dôvody, kvôli ktorým nechodia na lyžiarske zájazdy, výlety či exkurzie. Niektorí riaditelia vyslovili aj kritiku do vlastných radov v tom zmysle, že nový prístup k inkluzivite je neznámy vo vzdelávacej praxi a viacerí pedagógovia nie sú otvorení zmenám.

Realizácia aktivít pre rodičov a ich úspešnosť sa líšila od školy ku škole. V niektorých prípadoch bola spolupráca s rodičmi bezproblémová (najmä tam, kde bolo menšie percento rómskych žiakov zo SZP), niekde komplikovaná, resp. žiadna. Dôvodom bol uvádzaný nezáujem, žiadny zmysel pre zodpovednosť, účasť len rodičov „bezproblémových“ detí, problém prísť, „keď treba, nieto ešte navyše“ a pod. Je zaujímavé, že 44 % škôl má zaradené do svojho portfólia aj aktivity ako konzultačné hodiny, stimulačné programy, účasť na organizácii akcií pre deti (rodičia sú členmi ZRPŠ) i aktívnu účasť na športových súťažiach a účasť rómskych rodičov je uspokojivá.

Pri sledovaní realizácie projektov v čase mimo vyučovania sa ukázalo, že čím väčšie zastúpenie rómskych žiakov, tým menej bolo takýchto projektov realizovaných.

V samotných ŠKD bol pohľad na túto problematiku konkrétnejší, ale treba vziať do úvahy, že v prípade 22 % ŠKD v zapojených školách nie sú medzi členmi ŠKD rómske deti so SZP, hoci školy majú zastúpených rómskych žiakov. Vychovávateľa ŠKD uvádzali, že dôvodom je nezáujem rodičov, vysoké finančné náklady alebo sťažené a limitované prevádzkové podmienky.

Kritériom pre vytváranie oddelení ŠKD a rozdeľovanie žiakov v nich sú teda vek, počty žiakov či prevádzkové podmienky školy (striedavé vyučovanie, priestorové podmienky). Ak sú školy priestorovo limitované, ale majú rómskych žiakov zo SZP, určia si kritérium výberu žiakov (nultý ročník, hmotná núdza). Hlavné príčiny nezájmu rómskych detí zo SZP o ŠKD sú podľa vedúcich výchovy predovšetkým nezáujem zo strany rodičov (sociálne a ekonomické podmienky, nezamestnanosť, nezáujem o ŠKD, nezáujem o vzdelanie ich detí). Takmer polovica ŠKD však uviedla, že tieto deti aj ich rodičia majú záujem o ŠKD a aj ich navštevujú.

Vychovávateľa v ŠKD prezentovali viacero návrhov pre zvýšenie zapojenia detí zo SZP do ŠKD ako sú: motivácia rodičov, odpustenie poplatkov, oslovenie partnerských subjektov (samospráva, terénni pracovníci) či realizácia systémových zmien (odpustenie poplatkov, povinná predškolská príprava). Zatraktívnenie programu ŠKD bolo minimálne prezentované ako nástroj na zvýšenie záujmu. Jedna tretina ŠKD nevyvíjalo žiadne snahy na to, aby zapojili rómskych žiakov zo SZP do ŠKD. Štyri školské kluby realizovali pohovory s rodičmi, dve viac spolupracujú s triednymi učiteľmi, jedna so sociálnymi pracovníkmi. Len jedna z týchto snáh priniesla pozitívny výsledok. Pozitívny efekt dosiahli tri školské kluby, ktoré vsadili na atraktívnejší program a odpustenie poplatku

Polovica vedúcich výchovy uviedlo, že ich ŠKD nerealizuje nadštandardné programy, pričom už za nadštandardný považovali každý program, ktorý je nad rámec bežnej činnosti ŠKD. Čo sa týka spolupráce základnej školy so širšou komunitou, 38 % vedúcich ŠKD uviedlo nejakú spoluprácu, do ktorej patria partneri mimo školy – knižnice, centrá voľného času, dopravné ihriská, miestny úrad, domov dôchodcov, ROCEPO a pod. Len dva školské kluby uviedli, že spolupracujú len s užšou komunitou školy, do ktorej patria žiaci, rodičia a pedagogickí zamestnanci školy.

Centrá voľného času

CVČ ako špecifické školské zariadenia, ktoré historicky patria medzi najstaršie na Slovensku, sa v prieskume ukázali ako zariadenie s nedostatočným inkluzívnym prístupom voči skupinám detí a mládeže zo SZP – špeciálne príslušníkom rómskej menšiny.

Hoci otvorenosť a dostupnosť všetkým skupinám detí a mládeže bola deklarovaná v dokumentoch aj slovných vyjadreniach počas rozhovorov s vedením centier, skutočný počet detí a mládeže zo SZP bol limitovaný. CVČ spravidla vytvárajú ponuku podľa špecializácie interných alebo externých zamestnancov, ktorí sú vedúcimi záujmových útvarov a neodvíja sa od špecifických potrieb a záujmov detí a mládeže. Navyše CVČ nemajú legislatívne odôvodnenú možnosť viesť špecifickú evidenciu, z akého prostredia dieťa pochádza. Jediným indikátorom je evidencia na základe prihlášky do CVČ, kde zamestnanci CVČ spravidla podľa adresy bydliska alebo podľa mena odhadujú, či dieťa alebo mladý človek môže potenciálne patriť k rómskej menšine. Oficiálne štatistiky a evidencie, ktoré sa od CVČ požadujú, sú zamerané na vek a pohlavie detí do 15 rokov a mládeže nad 15 rokov (nesledujú etnicitu, či príslušnosť k národnosti). Z tohto dôvodu sú v tomto prieskume počty detí a mládeže pochádzajúce zo SZP (špeciálne z rómskych komunít) len indikatívnym ukazovateľom.

Prehľad oddelení najčastejšie zriadených v navštívených CVČ a ich zameranie ilustruje, kde sa nachádza hlavný akcent súčasných CVČ – šport, kultúra, spoločenské vedy a jazyky a zároveň, aké špecializácie zamestnancov sa v CVČ nachádzajú. Vedúci jednotlivých oddelení sú zamestnanci CVČ, ktorí majú zodpovedajúcu kvalifikáciu a garantujú tak odborný rozvoj oblasti. Len jedno z navštívených CVČ malo Oddelenie sociálnej prevencie. Často je počet interných pracovníkov tak nízky, že CVČ netvorí žiadne oddelenia a nie je preto možné z kapacitných dôvodov rozvíjať niektorú z odborných tém, napr. aj tému sociálnej inklúzie v praxi CVČ. Na zriadenie takéhoto oddelenia by sa vyžadovala špecializácia na úrovni odborného zamestnanca školy alebo školského zariadenia t. j. špeciálny pedagóg, sociálny pedagóg či psychológ, ktorí spravidla patria do vyššej platovej triedy, na ktorých CVČ nemá dostatok finančných zdrojov.

Väčšina navštívených CVČ bola vo svojej praxi prosegregačná a prevládali záujmové útvary určené len pre deti a mládež zo SZP (špeciálne deti a mládež z rómskych komunít) v tradičných oblastiach hudba, tanec, spev. Len vo výnimočných prípadoch bolo možné nájsť záujmové útvary v oblasti športu, kde boli zapojené rómske deti a mládež. Deklarovaným dôvodom absencie takýchto záujmových útvarov bola predpokladaná nízka výdrž a motivácia rómskych detí a mladých ľudí venovať sa oblastiam, ktoré vyžadujú disciplínu, pravidelnosť atď. V praxi väčšiny CVČ sa príležitostné aktivity organizovali pre všetky skupiny a boli najčastejším príkladom praxe CVČ, ktorá zapájala všetky deti a mládež vrátane detí a mládeže zo SZP. Táto skupina sa podľa niektorých CVČ pre vysoké poplatky nemôže zapojiť do záujmových útvarov, a preto sú pre nich pripravované príležitostné aktivity. Napriek tomu niektoré CVČ realizovali aktivity ako Mikuláš či Stretnutie pri jedličke špeciálne pre nerómske a osobitne pre rómske deti a mládež. Iné CVČ, ktoré organizovali zmiešané príležitostné aktivity pre rómske a nerómske deti a mládež, skonštatovali, že nedokázali zvládnuť organizáciu tak, aby nedošlo k vyčleňovaniu a segregácii jednej alebo druhej skupiny počas aktivít. Často sa opakovala obava vedenia CVČ, či posilňovaním aktivít pre deti a mládež zo SZP (špeciálne rómske deti) nepríde k odlivu nerómskych členov evidovaných v CVČ.

Ako je možné vidieť na príklade z mesta Lučenec, mimoriadne významnú úlohu zohráva zriaďovateľ. Faktormi úspechu a základom príkladu dobrej praxe bola koordinujúca úloha samosprávy v osobe rozhládenej vedúcej odboru školstva, kultúry a sociálnych vecí, ktorá vo svojej agende spájala sociálnu oblasť aj oblasť školstva a bola si vedomá kapacít a možností zariadení zriadených samosprávou a efektívne prepájala ich aktivity. Z jej popudu a s jej podporou vzniklo niekoľko príkladov aktivít, kde spolupracovali sociálni terénni pracovníci, pracovníci komunitných centier a CVČ. V prípade súkromných a cirkevných CVČ, ktoré boli zapojené do prieskumu, boli výsledky inkluzivity výrazne lepšie aj vzhľadom na profil zriaďovateľa, ktorý s cieľom inklúzie a sociálnej pomoci deťom a mládeži zo SZP takéto zariadenia zriadil.

Samostatnú pozornosť si zaslúži téma vzdelávacích poukazov, ktoré môžu umožniť deťom a mládeži zo SZP využívať bezplatne služby školských zariadení, napr. CVČ. Počet vzdelávacích poukazov odovzdaných CVČ bol celkovo nízky, čomu zodpovedal aj minimálny počet vzdelávacích poukazov odovzdaných deťmi a mladými ľuďmi z rómskych komunít. Riaditelia CVČ sa vyjadrovali, že nemajú žiaden nástroj na to, aby prinútili školy vzdať sa finančných príspevkov naviazaných na vzdelávací preukaz a motivovať rómske deti a mládež, aby sa angažovali aj v iných zariadeniach, ako je ich vlastná škola a priniesli tam vzdelávací poukaz. Často sa stáva, že vzdelávací poukaz prinesú po termíne 15. september, kedy sa uzatvára reportovacie obdobie počtu členov evidovaných v CVČ. Z rozhovorov s CVČ vyplynulo, že väčšina sa snaží nekonkurovať si so školami (aj ZUŠ) alebo klubmi v obci v oblastiach, ktorým sa venujú iné organizácie alebo inštitúcie.

Riaditelia CVČ sa zhodli v tom, že príčinou daného stavu je dlhodobá absentujúca usmerňovanie zo strany MŠVVaŠ SR, kde agenda CVČ spadá pod gesciu dvoch odborov: odbor Regionálneho školstva – zadávanie finančných pravidiel v intenciách formálneho školstva a odbor Mládeže – metodické usmerňovanie napojené na legislatívu mimo formálneho školstva. Nízka súčinnosť týchto odborov má za následok nejasnosti v chápaní poslania a úlohy CVČ najmä zo strany zriaďovateľov a rôzne chápanie predmetu činnosti. Zmena systému financovania po roku 2013, kde sa základom nápočtu stal počet detí žijúcich v obci či meste vo veku od 5 do 15 rokov, sa odrazilo v chápaní samospráv, že najdôležitejším ukazovateľom je počet detí zapojených do aktivít CVČ – predovšetkým záujmových útvarov. CVČ sa preto zamerali na napĺňanie počtu detí v krúžkoch, keďže takto sú pridelované finančné zdroje pre chod zariadení. Samosprávy nevnímajú CVČ ako aktéra na napĺňanie štátnej politiky, usmerňovanie záujmov deti a mládeže, ako aj lokálneho života.

Ak si to zhrnieme, tak vykonávať inkluzívne opatrenia v CVČ by si vyžadovali väčšie zdroje (ľudské a časové) pre benefit malej cieľovej skupiny – deti a mládež so SZP (špeciálne marginalizovanej rómskej komunity). V súčasnom nastavení, kde sa za dôkaz efektivity CVČ považuje len čo najvyšší počet detí zapísaných v záujmových útvaroch, by bolo rozhodnutie riaditeľov CVČ venovať sa tejto oblasti bez odobrenia zo strany zriaďovateľa, likvidačné.

Odporúčania pre školské kluby detí:

- Sústrediť osvedčené pedagogické postupy z uplatňovania inkluzívnych prístupov výchovy vo voľnom čase v ŠKD a publikovať ich v podobe odporúčaní (elektronicky, printovo).
- Prehodnotiť zastúpenie záujmových činností v ŠKD ako legitímnych a zásadných aktivít rozvoja osobnosti detí v ich voľnom čase.
- Zvážiť integráciu školských vzdelávacích a výchovných programov s cieľom znížiť byrokraciu, posilniť komplexné výchovné a vzdelávacie pôsobenie školy ako inštitúcie na deti a žiakov.
- Spracovať námety na tvorbu školských výchovných programov posilňujúce inkluzívne výchovné prístupy k deťom.

Odporúčania pre centrá voľného času:

- Úprava niektorých zákonov – predovšetkým Zákona o financovaní s cieľom rozšírenia a úpravy predmetu činnosti pre CVČ o oblasti, ktoré nie sú ošetrované, napr. téma sociálneho začleňovania detí a mládeže so SZP.
- Nastaviť kontrolu činnosti CVČ na základe naplňania nielen predmetu činnosti, ale aj z pohľadu cieľov štátnej politiky. Nastaviť kontrolu práce CVČ založenej na širšom zhodnotení naplňania výchovnovzdelávacieho programu, nie na počtoch členov v záujmových útvaroch ako ukazovateľ a úspešnosti CVČ. Vypracovať metodicky materiál na meranie kvality a efektívnosti, miery splnenia cieľov, ktoré absentujú pre tieto zariadenia.
- Prehodnotiť zákon o kvalifikačných požiadavkách zamestnancov CVČ, rozšíriť o ďalšie kategórie zamestnancov, ktorí budú spĺňať nároky a odbornosť v oblasti práce s deťmi a mládežou z menej podnetného prostredia.
- Spracovať metodické inštrukcie pre inštitúcie, ktoré zabezpečujú kontrolnú činnosť (Štátna školská inšpekcia a odbory samosprávy) tak, aby sa sledovalo naplňanie aj iných kritérií, nielen počtov účastníkov na jednotlivých činnostiach, ktorý je po roku 2013 jediným kritériom pre pridelenie finančných zdrojov.
- Pre transformáciu CVČ na moderné centrá mládeže pripraviť pilotný projekt, ktorý bude testovať formát zariadenia pre obce a mestá s rôznym počtom obyvateľov.
- Vytvoriť podporné systémy na prácu v komunite v spolupráci s rôznymi aktérmi (komisia, zbor odborníkov, zodpovedných za prácu v lokalite...), zapojenie aj samotných rodičov tak, aby cítili zodpovednosť a príležitosť pomôcť ich deťom.
- Prehodnotiť prínos súčasného fungovania systému vzdelávacích poukazov hlavne pre skupinu detí a mládeže zo SZP.
- Vysvetľovať rómskym rodičom systém vzdelávacích poukazov a jeho odovzdanie do CVČ ako služby, ktorá prispeje k lepšiemu uplatneniu sa ich detí v spoločnosti, naplňanie ich záujmov a potrieb.
- Prehodnotiť súčasný systém CVČ a zhodnotiť dopad a výsledky tzv. transformovaných CVČ z bývalých stredísk záujmovej činnosti iba pri ZŠ a SŠ s cieľom kategorizácie zariadení.
- Využívať pomoc inštitúcií, akými sú pedagogicko-psychologické poradne, metodické centrá, centrá prevencie, špeciálno-pedagogické poradne, logopedické a lekárske služby, rozličné hnutia a nadácie, pracovníkov tretieho sektora.

Odporúčania pre ďalší výskum:

- Pokračovať v sledovaní inkluzivity ostatných školských zariadení, napr. základných umeleckých škôl a školských internátov.
- Sledovať príspevok v oblasti sociálnej inklúzie v organizáciách zameraných na neformálne vzdelávanie v prostredí práce s mládežou, dlhodobo podporovaných zo zdrojov MŠVVaŠ SR a/alebo Európskej únie (Programy pre mládež, Program ADAM, Program EÚ Mládež v akcii, Program Erasmus +).

BIBLIOGRAFIA

- AINSCOW, M. BOOTH, T. 2007. Ukazovateľ inklúzie. Rozvoj učenia a zapojenia v školách. Praha: Rytmus, o. s.
- BERNSTEIN, B. 2000. Pedagogy, symbolic control and identity: Theory, research, critique (revised edition). London: Rowman&Littlefield.
- DELORS, J. 1997. Učenie je skryté bohatstvo. Zpráva mezinárodnej komise UNESCO Vzdelávanie pro 21. stoloť. Praha: PdF UK.
- HUTTOVÁ J. GYÁRFAŠOVÁ, O. SEKULOVÁ, M. 2012. Segregácia alebo inklúzia Rómov vo vzdelávaní: Voľba pre školy? Bratislava: Nadácia otvorenej spoločnosti.
- KORŠŇÁKOVÁ, P. a kol. 2008. PISA SK 2006. Národná správa. Bratislava: ŠPÚ.
- MŠVVaŠ SR. 2013. Správa o stave školstva na Slovensku na verejnú diskusiu. Materiál na rokovanie Národnej rady SR. [online]. Bratislava: MŠVVaŠ SR, [cit. 2014-07-08]. Dostupné na internete: < <https://www.minedu.sk/sprava-o-stave-skolstva-na-slovensku/> >.
- PETRASOVÁ, A. a kol. 2012. Analýza vzdelávacích potrieb pedagogických a odborných zamestnancov základných škôl. Prešov: MPC.
- PETRASOVÁ, A. PORUBSKÝ, Š. 2013. Vzdelávacie cesty rómskych žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia. Bratislava: Nadácia otvorenej spoločnosti.
- PORUBSKÝ, Š. 2008. Predpoklady systematizácie edukácie rómskych žiakov zo sociokultúrne znevýhodneného prostredia. In: Zlepšenie prístupu Rómov k vzdelávaniu. Banská Bystrica: PF UMB.
- PORUBSKÝ, Š. 2011. Edukácia v súčasnom svete a výzvy pre učiteľskú profesiu. In: Kasáčová, B., Babiaková, S., Cabanová, M. a kol.: Učiteľ predprimárneho a primárneho vzdelávania: profesiografia v slovensko-česko-poľskom evidovanom výskume. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Pedagogická fakulta, 2011, s. 62 –79.
- Revidovaný národný akčný plán Dekády začleňovania rómskej populácie 2005 – 2015 na roky 2011 – 2015 – uznesenie vlády SR č. 522/2011. <http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=19992>.
- SALNER, A. 2005. Stav vzdelávacej politiky voči rómskym deťom realizovanej vládou SR. Rómske deti v slovenskom školstve. Bratislava: Inštitút pre dobre spravovanú spoločnosť.
- Stratégia Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020 – uznesenie vlády SR č. 1/2012. <http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=20646>.
- UNESCO. 1994. The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education, World Conference on Special Needs Education – Access and Quality. Dostupné na http://www.unesco.org/education/pdf/SALAMA_E.PDF.
- UNESCO. 2009. Policy Guidelines on Inclusion in Education, [cit. 2011-07-06] Dostupné na <http://unesdoc.unesco.org/images/0017/001778/177849e.pdf>.

Názov: Inkluzívne prístupy v programoch a praxi výchovy vo voľnom čase

Autori: Kolektív (Petrasová, A. – Pavlov, I. – Miháliková, J. – Király Csajka, L. – Hanečáková, M. – Reveszová, Z. – Lehoczka, S.)

Recenzenti: doc. PaedDr. Štefan Porubský, PhD.; Mgr. Janette Motlová, Mgr. Andrea Haršanyová

Vydavateľ: IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže, Bratislava

Grafika a tlač: DOLIS, Bratislava

Rok vydania: 2015

Náklad: 100 ks

ISBN: 978-80-8072-166-4